

CULTURA CREȘTINĂ.

Apare, cu excepția lunilor Iulie și August
la 10 și 25 n. a fiecărei luni.

Anul VIII.

Februarie 1919.

Nr. 3—4.

ȘUMARUL:

REDACTIA: † Gheorghe Pop de Bănești. (1835—1919).

GHEDEON: Curent dușmănos împotriva preoției noastre.

IOAN GEORGESCU: Directoratul lui Vasile Erdélyi (1836—1843).
(Fragment din „Istoria Seminarului român din Orade“).

M. THEODORIAN-CARADA: Ce ar fi de făcut?

IULIU MAIOR: Educația pedagogică a clericilor noștri.

SENIOR: Pentru reînvierea și întărirea noastră (un capitol din
istoria misiunilor sfinte).

ÎNSEMNĂRI: Chestiuni de autonomie (Septimiu Popa). Partul național
românesc. (Senior).

RUBRICĂ PASTORALĂ: Două pastorale. — Poate primi preotul
stipendiu pentru celebrarea liturghiei înaintesfințitelor? —
Preoții noștri au jurisdicțiune pentru mărturisiri în întreaga
provincia metropolitană. (Senior).

CRONICĂ: Conferință episcopescă (șt.). Împrumut național (șr.).
Sinodul diecezan din eparhia Lugojului (șt.). Conduita re-
ligioasă a Francezilor la Iași (sg.). Bolșevismul (ic.) Pre-
parandia de fete din Lugoj (șt.). Vieța familială (șt.).
Organizarea Românilor din județul Turda-Arieș (șr.). Schim-
bări de cariere (șt.).

INFORMAȚIUNI SCURTE.

CĂRȚI ȘI REVISTE: „Brazde în ogorul lui Hristos“. — „Patria“. —
„Crucea Domnului“. — „Libertatea“. — „Glasul Libertății“ (șr.).

TELEFON:

POSTA ADMINISTRAȚIEI.

B l a j.

Tipografia Seminarului teologic gr.-cat. 155 - 19.

Tipic Bisericesc

de

Dr. Victor Bojor, Aron Papiu și Ștefan Roșianu

O carte de cel mai mare folos pentru oricare preot de legea răsăriteană, prin care se promovează nespus de mult unitatea cultului public dumnezeesc.

*Se vinde cu 7 cor. și se poate avea deta
librăria seminarială din Blaj.*

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 30. Pe 1/2 an: cor. 15. În Rom. veche: lei 30 Numărul: 2 coroane.</p>	<p>REDAȚIA: Dr. Ioan Sămpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Alexandru Ni- colescu și Dr. Ioan Coltor.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: •Cultura Creștină. B. L. A. J.</p>
---	---	--

† Gheorghe Pop de Băsești.

1835—1919.

Cu povoaara alor optzeci și patru ani și cu greu-
tatea luptelor continue din mai bin' de o jumătate
veac, în Dumineca din 23 Februarie c., se închid
ochii aceluia, care între toți fiii unui neam singurul
s'a făcut vrednic a fi tuturor Bade: Badea Gheorghe
Pop de Băsești.

Cu adurmitul se pogoară în groapă unul dintre
cei mai valoroși și mai aleși bărbați ai neamului no-
stru românesc de pretutindenea, a cărui nume nu se
va uita, luând partea leului la luptele îndârjite, ce le-a
condus și la succesul glorios, ce l-a avut cu oastea
vitează, care i-a rămas pururea credincioasă.

Mai pe urmă am văzut pe Badea Gheorghe con-
ducând adunarea monștră din Alba-Iulia, la 1 Decem-
vrie, 1918: un bătrân venerabil, înțelept, elastic încă,
pe frunte cu aureola demnității, iar în ochi cu strălu-
cirea sufletului său curat, având buzele tremurătoare
de emoțiunile puternice, că s'a împlinit visul unui
neam desconsiderat. Cum odinioară dreptul Simion,
la adânci bătrânețe, s'a bucurat, luând în brațe pe
Domnul, așa și marele adurmit a mulțumit Pronie
divine, că i-a dat, să vadă mântuirea poporului româ-
nesc. — Ge admirabil apus de soare în sara unei
zile pline cu muncă neobosită și cu binecuvântări!

Speranța firmă, încrederea religioasă în triumful cauzei noastre naționale a dat reposatului putere de erou pentru a trece, în luptă îndelungată, peste toate piedecile și greutatea, pentru a se lăpăda de sine în folosul neamului. — Cât de puternic e omul, care sperază fără zăbavă în realizarea unui sfânt ideal și de ce jertfe e capabilă inima curată, care iubește!

Născut în 1 August, 1835 în Băsești, și-a făcut studiile liceale și la academia de drept în zilele grele dela mijlocul veacului trecut. A ocupat funcții publice, ca pretor și judecător, apoi un timp a servit neamului ca deputat dietal. În conferința națională din Turda dela 1880 reposatul a propus unirea tuturor Românilor din Ardeal și Ungaria în un partid politic, care a avut drept urmare solidaritatea tuturor Românilor în partidul național, pe care l-a servit cu minte luminată, cu credință și devotament rar atât ca gregar cât și ca preșident.

Cea mai însemnată parte din viață a petrecut-o scumpul adurmit în Băsești, ocupându-se cu agricultura, decât care, după spusa lui Cicero, „nihil uberius, nihil dulcius, nihil hominē, nihil libero dignius.“

În conducerea economiei s'a dovedit de un bărbat prudent, cu calculi reali, nepretențios și cruțător, când era vorbă de plăcerile proprii, cu mână largă însă când cereau nevoile culturale, politice și economice ale neamului, cari totdeauna au aflat în dânsul un zelos și fervent sprijinitor. Despre noblețea și generozitatea lui despre înțelegerea rară a situației grăiesc o mulțime de instituțiuni ajutate de dânsul, iar mai pe sus de orice grăiește gestul larg, cel mai larg la noi, ce l-a făcut împreună cu iubita sa fiică Dna Elena Pop de Băsești m. Francisc Hossu Longin, când, în unul din anii trecuți și-a dăruit întreaga avere de mai multe milioane, pentru scopuri culturale, de binefacere și economice, incredințându-o în administrarea Capitlului arhiepiscopesc din Blaj, cu care, în o serie lungă de ani, a condus afacerile fundațiunii șulțane, ajunsă și aceasta la vreo două milioane coroane. — Întreaga activitatea a consacrat-o pentru neam și neamului îi lasă și agonisala.

Acela, care cu suflet neprihănit, cu dreptate și cu tărie de mucenic a luat parte în toate luptele și frământările unui neam nedreptățit, care nici când n'a voit să știe de oboseală și care nu s'a retras dela nici o jertfă, suferind batjocuri, bătaie și temniță pentru neam, acela se odihnește acum, gustând, între aleșii Domnului, roadele unei vieți bogate în vrednicii și în mari și nenumărate binefaceri.

Să mulțumim lui Dumnezeu, că ni l'a trimis. Pe mormântul generalului viteaz dispărut să depunem lacrimi calde de grațitudine și de sinceră durere să-i gravăm numele în inimile noastre iubitoare și să spunem poporului nostru în toate bisericile despre fruntașul între fruntașii neamului nostru și bunul creștin: Badea Gheorghe, a cărui pomenire fie vecinică!

REDAȚIA.

Curent dușmănos împotriva preoției noastre. 6

„În fiecare parohie este un om, care este al tuturor, pentru că e părintele suflesc al tuturor, care este chemat ca martor, ca sfătuitor, ori ca reprezentant în toate actele cele mai solemne ale vieții, care ie pe om dela sinul mamei sale și nu-l lasă decât la mormânt, care binecuvăntează ori sfințește leagănul, nunta, patul morții și sicriul, un om pe care copilașii se obicinuesc a-l iubi, a-l venera și a se teme de el, pe care și necunescuții îl numesc părinte, la picioarele căruia creștinii merg, să depună mărturiile lor cele mai intime, un om care prin starea sa este mângăetorul tuturor nenorocirilor sufletului și ale trupului; care, nefiind de nici o treaptă socială, ține deopotrivă la toate clasele: de clasele de jos prin vieața sa săracă și adeseori prin umilința nașterii, de clasele înalte prin educație, știință și înălțarea sentimentelor, ce inspiră și recomandă o religie filantropică: un om, în sfârșit, care știe toate, care are dreptul de a spune toate și al cărui cuvânt cade de sus asupra inteligențelor și asupra inimilor cu auctoritatea unei misiuni dumnezeiești. Acesta e preotul”.

Astfel descrie celebrul poet francez A. de Lamartine ăcoana preotului bun. Tabloul acesta ni-l prezintă preotul

român din trecut, cât și cel din prezent. Au fost și vor mai fi preoți răi, năemiți, furi și tâlhari, cum îi numește Domnul, au fost și vor fi caricaturi ale grației divine, dar incontestabil că numai ca excepțiuni regretabile. În general însă preoții poporului român au fost cu inimi calde și altruiste de părinți.

Trecutul nostru pe teritoriul fostei Ungarie până bine de curând a fost alcătuit din sate cu popor jobăjit și fără drepturi și din preoți cucernici și temători de Dumnezeu, pe cari adevărul faptelor i-a arătat turmei lor învățatori ai înfrânării și ai nădejzilor mari. Mucenicii aceia necunoscuți luat-au parte din toate durerile, suferințele și nenorocirile păstoriiților lor, pe cari totdeauna i-au știut mângăia cu cuvinte sfinte din sf. Scripturi, ținându-i strânși în jurul umilelor bisericuțe așezate la marginea satelor. Folosit-au ei toate prilejurile, ca să păstreze sufletul curat al turmei bine știind, că în situația politică, culturală și economică a unui popor ferecat în lanțuri cea mai scumpă bogăție și cea mai bună igienă e viața morală.

Casa modestă a preoților români, de cele mai multe ori tot așa de umilă ca și a păstoriiților, în toate timpurile a fost centru de binefacere. Filantropia s'a început acolo și s'a continuat pe la casele bolnavilor și ale celor loviți de nenorociri. Preoții au fost atâtea aute de ani și dascălii și medicii și advocații poporului nostru, având singuri rol de frunte în luptele și sbuciumurile neamului pentru existență. În amarul vieții lor de câte ori vor fi aplicat la ei cuvintele Psalmistului „ce-nușă ca pâinea am mâncat și beutura mea cu plângere am amestecat”. Doamne, de multeori, în zile grele pentru neam, au rostit preoții cu lacrimi în ochi binecuvântarea: Mântuiește, Doamne, poporul tău...

Educația poporului în spirit național încă au făcut-o preoții, cari năicând nu și-au tradat neamul. Succesul adunării din 1848 de pe Câmpul libertății Blajului, succesele multelor adunări de protestare împotriva tendinței de maghiarizare din proiectele de legi politico-bisericești și școlare, a meeingului de protest contra Hajdudorogului, succesele luptelor electorale chiar și ale adunării grandioase dela 1 Decembrie 1918 — trebuie să se ascrie în cea mai mare parte idealismului curat și muncii de apostol a preoților, cari în împlinirea datorințelor lor au voit să se cugete la multele lor interese vremelnice primordiale.

Cunosc un om, care a participat câte 2 săptămâni întregi în turneele electorale de propagandă din 1905 și 1910, care a asistat la foarte multe conferințe populare și la câteva dări de samă de ale deptaților noștri, care a asistat la mai multe zeci de misiuni sacre populare de câte 3—4 zile în un loc și care și în toamnă, la începutul revoluției, pe urma altora, a alergat vre-o 14 zile pe sate pentru organizarea și pacificarea poporului. Acest om spune, că în 99 cazuri din sută a aflat pe preoți în fruntea tuturor mișcărilor și că tot ei, bogați și săraci, au fost aproape în totalitatea cazurilor, cari și-au deschis cu bucurie ușile pentru primirea oaspeților, cărora le-au desfăcut și masa cu mult puținul, ce-l aveau, rămânând satisfăcuți, că au putut contribui la nutrirea spirituală a poporului din bucatele intelectuale servite la atari adunări. — Da, — tot preoții în frunte au numai cu crucea situațiilor grele, ci și cu cea a suferințelor și a jertfelor!

În ultimele decenii cea mai mare greutate a preoților a fost școala elementară-confesională.

Miserile, ce le-a provocat statul cu politica lui școlară, sunt cunoscute tuturor. În multe cazuri executarea literală a legilor a disgustat poporul de școală, l-a adus în conflict cu învățătorul, ori cu preotul, ori a adus pe preot în disensiuni cu învățătorul, suferind în fiecare caz educația poporului.

Preoțimea română, căreia în timpurile mai vechi i-au poruncit în legi, să nu afurisească, iar în timpurile mai nouă prin momeli, ori intimidări au voit dușmanii noștri, s'o abată dela misiunea sfântă ce o are, ne prezintă și majoritatea covârșitoare a acelor, cari au suferit temniță, internare și batjocuri ordinare. Ea a dat procentul cel mai însemnat de cazuri de moarte întâmplătoare departe de ale lor familii, întâmplat în comitatul Sopron și prin temnițele din Cluj și Târgul-Mureșului. Și tot după preoți întreabă mai întâiu și acum dușmanul, când intră în satele noastre și pune premii pe capul lor, dacă altcum nu-i poate batjocori.

Preotul român între împrejurările date de timp, sub care a stat și el în cursul veacurilor, a lucrat și s'a obosit pentru fiii săi sufletești ca un părinte bun; născut din popor și rămas, ziua și noaptea, în toate anutimpurile, în mijlocul poporului l-a păzit ca un păstor blând și nepretențios; s'a împărtășit veacuri dearândul și unii din preoțime se împărtășesc și astăzi de aceeași locuință și nutremânt săracăcios și a împlinit același

lucru greu cași poporul, iubindu-l și primindu-l în casa sa și atunci, când acela era murdar și rămânându-i prietin și sfătuitor sincer și în cele mai mari și mai grele nenorociri, când nu zăbovit-a să descidă ușile căsuțelor fiilor săi sufletești, ca să-i întărească și să-i mângăie.

Considerând toate acestea, singur preotul român mai ales cel din părțile acestea poate să reclame pentru sine atributul de *socialist*, socialist, care nu se cugetă la principiul: ce e al meu e al meu iar ce e al tău e și al meu, ci lucrează în tăcere pentru crearea și întărirea raporturilor drepte și adevărate în societate.

Când privesc icoana preoșimii române, care s'a murdărit ici și colo pe urma ținutei nedemne a unora preoți, dar a rămas întreagă, nu pot înțelege curentul dușmănos pornit împotriva acestei preoșimii așa: în sfatul mare național, considerând numărul preoșimii și faptul, că ea cunoaște mai bine sufletul poporului, e reprezentată cu un procent redus; fiindcă în chestia agrară spune poporului, că cuvântul Regelui și hotărftrea dela Alba-Iulia vor trebui să iee trup, ea poartă vina, dacă în câte un loc se împacientează poporul, apoi curentul acesta dușmănos a ajuns în creștere punctul cel mai înalt la congresul învățătorilor ținut în Sibiu în 24 și ur. Februarie c.

Oare curentul acesta e în interesul viitorului neamului nostru? Doi bărbați cu pregătiri speciale; doi bărbați culți, datori a educă poporul, ca acela să-și priceapă cât mai bine destinațiunea și să voiască sincer și în toate împrejurările a o împlini; doi bărbați, pe cari împrejurările vitrege din trecut i-a adus uneori și ici-colo în conflicte mici; doi factori culturali chemați să meargă pe un drum pentru progresul poporului; doi bărbați, cari învață, că sentimentul religios dă vieții omului direcțiune ideală și e temelul cel mai solid al moralității tuturor, — probabil se vor despărți, fiindcă unul nu-l mai voaște pe celalalt de șef chiar atunci, când defectele conducerii se pot delătură în România mare și peste tot se pot remedia toate mizeriile școlii.

Se va opri curentul acesta dușmănos, ori nu, nu se poate prevedea. Știm însă una, că mai ales la noi, într'un stat poliglot, ruperea școlii de biserică va produce rezultatele dorite de dușmanii noștri, iar nu cele dorite de noi.

Ce s'ar zice oare despre un om, care stă la umbra deasă a unui pom frumos și gustă cu plăcere din roadele aceluia, iar

de părintele, lui care a plantat și a cultivat pomul, își uită cu totul, ori îl desconsideră chiar?

Să lăsăm criticele aprinse și recriminările și să remediam ce e de remediat cu bunăvoință, — să fim una!

În anul trecut îmi spunea un fruntaș al bisericii reformate dela noi, că tot mai mult se conving despre pasul greșit ce l-au făcut, cedând statului cele mai multe din școlile lor elementare.

Incheiu cu o întrebare: Cum ar judecă și simți astăzi romano-catolicii, augustinii, reformații și unitarii dela noi, dacă în statul ungar ar fi despărțit toate școlile de biserici?

GHEDEON.

Directoratul lui Vasile Erdélyi

(1836—1843).

— Fragment.) —

Cel mai vrednic director al Seminarului român unit cu Roma din Orade a fost fără îndoială Vasile Erdélyi. Deși a condus Seminarul numai șapte ani, totuși a făcut mai mult ca alții în timp de zece ori mai lung. Activitatea lui de director seminarial, fiindcă ne prezintă și un interes pedagogic deosebit și ne-au rămas însemnări mai bogate despre ea ca de alții, merită să o tratăm mai pe larg.

Înainte de toate s'a silit, ca director, să asigure existența materială a Seminarului.

Îndată la intrarea în oficiu, dându-și seamă de greutatea susținerii unui Seminar în scumpetea cea mare de atunci, adresează la 23 Noemvrie 1836 o foarte frumoasă scrisoare episcopului Samuil Vulcan, în care îl roagă pe el, adevăratul părinte milostiv și binefăcător al văduvelor și orfanilor, să-și aducă aminte și de casa orfanilor, de Seminar, și să-l ajutore, cum a ajutat și alte institute din loc: spitalul, mănăstirea călugărilor misericordiani și capucini ș. a. și-l asigură, că tinerimea recunoscătoare zi de zi va vărsa rugăciuni ferbinți către Dumnezeu pentru sufletul lui. Dacă se rugă așa de frumos, putea oare să nu fie ascultat? Pe lângă sprijinul

¹⁾ Dintr'o lucrare mai mare: »Istoria Seminarului român din Orade,« care va apăre în curând.

puternic al episcopului S. Vulcan, directorul V. Erdélyi s'a silit să asigure și altmintrelea baza materială a Seminarului.

Nu tolera datoriși și se siliă să câștige izvoare nouă de venit pe seama institutului. Avem dela V. Erdélyi o mulțime de scrisori, în cari provoacă pe părinții elevilor, să achite taxele de întreținere în Seminar¹⁾.

Tot prin stăruințele lui s'a reînființat fondul funcționarilor de pe moșia episcopală a Binșului, pe care funcționarii pe nedreptul îl împărțiră întră ei, nu numai armele dăruite de ei, ci și mii (1000) de floreni dăruită de S. Vulcan. Astfel s'a păstrat pentru Seminar prin actul din 30 Maiu 1845 noua fundație a funcționarilor dominali din Binș numită pe latinește „Officialium”. Astăzi fundația reprezintă 9756 cor.

Asigurând în felul acesta baza materială a Seminarului, s'a nizuit din toate puterile să-și ajungă institutul scopul spiritual, pentru care a fost înființat.

Scopul acesta a cercat să-l atingă prin o activitate dublă: una școlară, alta extrașcolară.

Pentru asigurarea progresului școlar, a aflat de bine, și cu toată dreptatea, să țină în frâu mai întâiu pe elevii mari, căci, dacă aceștia sunt buni și de model, cei mici nu se poate să fie altfel. Cei mici se iau doar totdeauna după cei mari.

De aceea vedem pe directorul V. Erdélyi făcând la 21 Sept. 1838 propunerea primită de consistor, ca pentru uniformizarea disciplinei și realizarea scopului institutului să fie luați strict elevii claselor superioare (humanității), întocmai cași cei din clasele inferioare (gramatiștii) și să țină și ei repetiții și corepetiții, recitând lecțiile, cași elevii cei mici, sub pedeapsa eliminării din institut.

Și de fapt în 2 Martie 1838 energicul director a și eliminat din institut pe seminariștii Mihail Fekete și Aron Grama, cari ar fi fost să se pregătească de învățători, dar erau neascultători, umblau pustii prin oraș, se îmbătau, se certau și se băteau spre scandalul tuturor.

Stăpânind astfel cu deslăvârșire pe elevi, nu-i mirare, că a produs rezultate ne mai pomenite până atunci și de atunci

¹⁾ Așa l-a provocat în 9 Sept. 1841 pe un anume Ladislau Török să-și achite datoria, iar pe Francisc Ozoray, notar în Tarcea, l-a și părț, tot atunci a scris administratorului de plasă (pretorului) Victor Kasincy. (Scrisorile în Arhivul Seminarului).

Încoace. Aproape toți seminariștii erau eminenți și buni, abia câte unul suficient în studii. Nesuficienți nu se pomenia.

Episcopul S. Vulcan și consistoriul său, bucurându-se de progresul strălucit în studii al elevilor, la 21 Martie 1839 l-a felicitat călduros pe director și l-a încredințat să laude public pe seminariști. Tot asemenea s'a întâmplat câteva luni mai târziu. Iar în 19 Martie 1840, făcând dare de seamă înaintea consistoriului despre progresul clericilor în predicarea și catehizarea românească, s'a hotărât să meargă în persoană bătrânul vicar capitular Ioan Radnothy (episcopul S. Vulcan era deja mort) să laude sânguinta clericilor, îndeosebi a clericului de anul al treilea Mateiu Chiș¹⁾ cel mai capabil între toți. Pe elevii mai mici a fost încredințat să-i laude și îndemne la silințe nouă însuș directorul V. Erdélyi.

S'a recunoscut cu ocaziunea aceasta și meritul subdirectorului Ioan Papp, care asemenea a lucrat mult pentru înaintarea tinerimei.

S'a hotărât apoi, ca informațiile despre seminariști să se facă în trei exemplare spre a se putea trimite unul și mitropoliei din Strigon (Esztergom), căreia aparținea eparhia românească unită cu Roma de Orade până la 1853, când, desmembrându-se de Strigon, se încorporează provinciei bisericești de Alba-Iulia și Făgăraș cu reședința în Blaj.

E de înțeles deci, că în Seminarul din Orade cer să fie primiți elevi din cele mai mari depărtări, ca, de pildă, Ștefan Pop din Maramurăș, pe care îl recomandă directorului seminarial V. Erdélyi administratorul de plasă din Sighetul Marmăției, Gavril Mihályi, tatăl metropolitului Victor Mihályi de mai târziu.

Până și directorul seminarului teologic din Ungvár, Teodor Csopcy, scrie la 2 Dec. 1841 colegiului său de la Orade în cauza rudeniei sale Augustin Kerekes, „filosof“ în anul al doilea.

Dar aceasta este numai o latură, cea școlară și oficială oarecum a activității pedagogice dezvoltate de directorul seminarial V. Erdélyi.

Tot atât de însemnată e și activitatea extrașcolară alui și a Seminarului din vremea lui.

¹⁾ Acest M. Chiș a fost mai târziu profesor la liceul român din Biniș și a scris o „Algebră elementară“ ar în Programa gimnaziului gr cat. de acolo pe a. 1854/5 a publicat a studiu despre „Folosul matematicii“.

La 15 Oct. 1836 directorul V. Erdélyi numește de măestru al cântărilor bisericești („cantus praefectus”) pe clericul de anul al treilea Avram Rezei, de care au să asculte toți ceilalți, precum îl încunoștințează despre aceasta și pe directorul seminarului teologic romano-catolic din loc.

Apoi fiindcă clericii noștri au să vestească cuvântul lui Dumnezeu poporului român, în limba română, — pentru însușirea unei dicțiuni și fraseologii corecte românești, precum și a unui spirit neaoș românesc, amăsurat și statutului diecezan de mult adus de Exelența Sa episcopul¹⁾, în toată Joia vor fi predici de probă în limba românească. Vor începe clericii de anul al patrulea și vor merge în șir până la cei din anul întâiu. Predica, scrisă românește, o vor prezenta directorului seminarial spre cenzurare și după corecturile de lipsă, va rosti-o înaintea Seminarului întreg²⁾.

Că ce rezultate frumoase a arătat asociația aceasta a tinerilor predicatori și cateheți, unică în timpul acesta la seminarele românești și foarte rară chiar și la cele străine, s'a văzut mai sus din cazul lui M. Chiș, laudat de însuș vicarul I. Radnothy.

Dealtfel să nu să uite, că însuș directorul V. Erdélyi era un distins cuvântător, precum s'a dovedit și mai târziu ca episcop³⁾.

Pentruca succesul să fie și mai desăvârșit, directorul V. Erdélyi a ținut seamă și de factorul cel mai însemnat al educațiunii, de familie. — El și-a dat seama, că școala-fără familie abia poate face ceva.

¹⁾ Reproducem cuvintele acestea frumoase și originalul latinesc al scrisorii: „olmī fideli populo labii valachici idiomate valachico proposituri et verbum Dei annunciaturi sunt tam in elaborandis, atque genio populi Daco-Romani cum sale accomodandis, selectii item aptorum terminorum valachicorum semet exercere, et facilitatem contrahere queant virtute statuti per Dominum Excellentissimum Ordinarium nostrum dudum lati et longaevo usu roborati” (Archivul Seminarului orădan).

²⁾ Și mai târziu, când studia teologia la Orade scriitorul acestor șire (anul școlar 1907/8) s'a păstrat acest obicei laudabil de a pune pe toți clericii să predice pe rând românește în biserica Seminarului. Imprejurarea aceasta stimulează foarte mult râvna și energiile clericilor.

³⁾ Vezi, de pildă, frumoasă încheiere din cuvântarea rostită de V. Erdélyi, cu prilejul hirotonirii sale întru episcop în catedrala din Blaj, publicată în revista „Răvașula”, Cluj 1907 p. 635-6, ori frumosul său discurs rostit la inaugurarea mitropoliei românești din Blaj, publicat de foaia „Unirea”, Blaj 1912 Nrii 38-40.

Ce corespondență intimă purta și cu părinții seminariștilor spre a-i informa de starea lor și a le da sprijinul în cazuri de lipsă, ori a-i mângăia și asigura de izbânda deplină! În 4 Nov. 1836 scrie parohului din Șiria, județul Arad, Ioan Muntean, că fiul său, care a intrat în seminar greu bolnav de ochi, după suferințe mari și lecuiri continue și-a redobândit vederea, dar nu la amândoi ochii, ci numai la unul. Trimițându-l apoi la școală profesorii nu l-au primit pe clasa II, ci l-au pus să repete cl. I. După cât prevede însă V. Erdélyi, băiatul nici în clasa aceasta nu va face ispravă, fiindcă zice el, „pruncul e foarte leneș, nebăgător de seamă, mincinos și înșelător“, dar adaugă, că se va nuzi să desrădăcineze dintrânsul „năravul acesta, cât vom putea cu vreme“. De aceea cere și ajutorul familiei.

Frumoasă dovadă a conștiinței înalte de educator, care îi însuflețea, este și scrisoarea adresată în acelaș an lui Carol Revitzky în cauza fiului de acelaș nume. Între altele scrie: „Știu bine, că părinții îndeplinesc datorința firească cea mai sfântă, când se silesc a da fiilor lor de mare speranță creștere bună și cum se cade, chiar dacă ar costa ori câte parale și osteneală, căci pot fi încredințați că nu pot lăsa nici lor, nici patriei de moștenire o comoară mai scumpă decât crescând oameni adevărați“. Câtă răbdare îți trebuie, pentruca să scrii fiecărui părinte, care se interesează de fiul său, în felul acestal! V. Erdélyi era atât de devotat operei mari a educațiunii, încât nu-și uita de seminariștii săi nici când era chemat în alte părți de importante chestiuni eparhiale, ca de pildă în luna Maiu 1840, când era la Binș și a auzit cu durere, că seminariștii lui, mai înainte de model și laudași de toți, în absența lui au fost pe nedreptul aspru, să nu zic, chiar crudel pedepsiți. Faptul l-a surprins cu atât mai mult, căci însuș, înlocuitorul său, subdirectorul, a avut parte așa de frumoasă în ridicarea Institutului. În fine, îi aduce aminte, că mai mult face cu buneșă și blândeșă decât cu stricteșă și cu răutate și speră, că pe când se va întoarce acasă, va găsi cea mai perfectă rânduială.

A avut deci toată dreptatea fostul său secretar Dr. Ioan Vancea, mitropolitul dela Blaj de mai târziu, când scria aceste șire caracteristice despre activitatea lui de director seminariial: „Acest institut de cea mai mare importanță sub guvernarea dânsului cea înțeleaptă și plină de o tactică fină se

bucură de o epocă nouă a înfloririi sale. El, ca un preot zelos și cetățean bun s'a nizuit precum în cariera educațiunii așa și pe terenul publicității de a conlucra spre înflorirea Bisericii și spre înaintarea binelui public; — și stăruințele dânsului fură încununată în toată sfera activității de recunoștință comună produsă prin succesul ostenelelor lui.¹⁾

Mai bine s'a caracterizat însă acest educator bun și preot adevărat într'o scrisoare — răspuns către Grigoriu Pop, protopopul Șomcutei-mari, care l-a felicitat pe V. Erdélyi, deși nu-l cunoștea personal, cu prilejul numirii sale de director seminarial, în care, după ce-i mulțamește protopopului pentru atențiunea nemeritată, adaugă aceste frumoase cuvinte: „Precum n'am vânat mărire deșartă și titluri pompoase, așa nu voi putea nici cinste și funcții politice înalte, ci singur ajutorul lui Dumnezeu, ca să-mi pot purta slujbele, după puțințele mele puteri, spre mărirea numai a Lui și spre folosul țării și al bieteii noastre națiuni românești și... drept răsplată nu cer altceva, decât o conștiință curată.“

Poate dori un muritor ceva mai frumos?

IOAN GEORGESCU.

Ce ar fi de făcut?

În România mare biserica unită, clerul ei, au o misiune imensă de împlinit. Un popor nu poate fi sigur pe ziua de mâine, cât nu este oțelit sufletește. Aceasta forță morală o capătă poporul numai prin dezvoltarea simțământului religios. Nu e nimeni care să cuteze a pune la îndoială adevărul acesta. Nu cred să fie prea mulți, ceice își închipue, că pentru dezvoltarea simțământului religios în sufletele românești, a făcut și face vre-o instituție mai mult, ca biserica română unită. Ea este în drept, să adaste dela întreg poporul român un prinos de recunoștință pentru serviciile ce a adus în trecut și tot concursul, de care are nevoie, pentru faloasele, pe care le poate aduce în viitor.

În Constituanta, ce se va adună în București, reprezentanții Românilor uniți vor ști, fără îndoială, să valorifice drepturile bisericii, să revindece recunoștința și concursul ce

¹⁾ Vezi: *Dr. Ioan Vancea*, Biografia sinoptică a episcopului gr. cat. român de Orade oarecând Vasiliu baron de Erdélyi. (Orade 1863 p. 6-7).

nu i-se poate precupeți. Până atunci față de autoritățile speciale și înaintea guvernului central, ceice au ocazie trebuie să nu lase să le scape momentele, când pot vorbi de biserica unită, cu mândria, pe care o justifică trecutul ei, roadele văzute și nădejtile îndreptățite.

Trăim în clipe mari, în clipe, în cari se cimentează viața politică și religioasă a Românilor pentru secole întregi. De cum vom ști să ne purtăm noi cei de azi, depinde soarta a nenumerate generațiuni. După cum vom lucra, așa ne vom face vrednici de binecuvântările, ori de judecata posterității. Să fim dar toți cu luare aminte. Să fim blânzi ca porumbii, dar și precauți ca șerpele. Să nu căutăm pricina nimănui, dar să nu ne lăsăm a fi călcați în picioare. Românul e religios din firea lui. Numai împrejurări vitrege, explică cum în sinul acestui popor, care și-a luat dela gură, ca să-și susție biserica și ritul ei, care a jertfit bogățiile lui pentru ajutorarea creștinătății subjugate de semilună, — cum într'un popor așa de stăpânit de grija sufletului, se producă fenomene, cari dovedesc, că indiferentismul și chiar necredința, au putut face progrese netăgăduite. Indiferentismul acela, necredința, trebuiesc combătute cu blândețe, dar neconținut și energic. În România mare alături de noi, vor trăi neamuri străine, cu lege deosebită. Ele se vor bucura în mijlocul nostru de toată libertatea necesară, ca să-și păstreze limba părintească și legea lor. Ori cari sunt credințele acelor noroade — și sunt deosebite credințele lor — mai toate au o lege unică, și un puternic sentiment religios. Noi poporul autohton, stăpânitorul pământului strămoșesc, trebuie să stăm în fruntea tuturor popoarelor, ce vor trăi în hotarele României. Nici unul să nu fie mai cult ca românul, nici mai harnic ca el. Biserica și școala românească să strălucească ca un soare între confesiunile și școlile egal îndreptățite, dar de altă limbă. Lucrând în sensul acesta, ziua de mâine nu ne poate aduce nici un necaz. Ceice vedem zorile României celei mari, putem fi siguri, că viitorul țării și neamului, cu care ne mândrim, va fi vrednic de jertfele ce am făcut cu toții pentru întregirea neamului.

Cade-se dar să fim conștienți de serviciile, pe cari biserica unită le-a adus și le va aduce neamului românesc. Clericii uniți au sfânta datorie să nu lase ca cineva să întunece meritele bisericii unite, și ale credincioșilor ei. Să arătăm cât au făcut uniții pentru neamul românesc. Să pomenim cât

mai des pe mucenicul românismului. pe fericitul Inochentie Clain, mândria Blajului. Să ne aducem aminte, că cel dintâiu, care a dat Românilor o ierarhie independentă de ierarhii străine, a fost Șterca Șuluțiu, metropolitul Blajului, că fiii de ai Blajului au fost majoritatea fruntașilor partidului național român, ca Bărnuț, Gheorghe Bariț, Cipariu, Bunea, Pop de Basești, Mihali, Maniu etc., fiindcă nicăiri ca în Blaj nu a fost un focar mai puternic de românism și, azi putem mărturisi, de iridentism românesc. Să le aducem aminte, că Românii uniți au pretutindeni așezăminte bisericesti și școlare bogate, făcute prin donațiunile credincioșilor și mai cu osebire ale clerului român unit. Și cui nu le știe, să-i vorbim de fundațiunile episcopului Bob, ale metropolitului Șuluț, de avuțul lăsat de Moldovănuț, de așezămintele lui Vancea, ale lui Hossu și a tuturor fericitilor preoți ori arhieriei, cari au economisit vieța întreagă, ca să asigure existența și independența bisericii unite.

Biserica unită nu are sub Unguri autonomie și organizație parlamentară, dar pe ea a apărut-o Scaunul Romei latine. Biserica română unită nu a fost nici odată dominantă, nici nu a avut dominație în stat, nu a fost subvenționată de nici un guvern, ea a fost însă liberă, căci clerul ei a fost demn și moral. A fost respectată, fiindcă nu a cerut decât libertate și dreptate; a trăit fiindcă s'a întreținut singură prin propriile ei jertfe și cu ajutoriul credincioșilor ei. — Și așa va fi și în viitor... Va fi farul care luminează și încălzește sufletele și, cum a mai fost, va fi și în viitor pavăza, care ferește pe Români de slavism, care-i desparte de Muscali și de Sârbi tot așa cum i-a ferit de maghiarizare și i-a despărțit de Unguri și alți catolici de rit latin, dar de origină nu tocmai romană.

Fiindcă așa de măreață este menirea bisericii unite, conducătorii și credincioșii ei vor ști să-i dea în România mare locul de cinste, ce i-se cade.

Biserica unită nu râvnește nimic de ce este al bisericii surori, pe care o iubește și-i dorește tot binele pe lume. Nu trebuie însă din spirit de smerenie, din prea multă modestie să pară, că uniții se simt sufletește, ori românește mai pe jos de cineva.

Dacă va fi vorbă de o biserică unită pentru Români, ceea ce ar fi de dorit, biserica unită va ști să facă orice jertfă de persoane, nu mă îndoiesc. Va uimi pe toți prin desinteresarea ei desăvârșită, prin patriotismul ei întreg și mai ales

prin tăria credinței sale neșdruncinate. Până atunci, cu vreme și fără vreme, biserica unită trebuie să ceară egală îndreptățire în întreg regatul, libertate și pietate. Clerul ei să știe vorbi oblu oricui și să nu-și plece capul decât în fața legii.

Credincioșii mai ales, de sunt în slujbe politicești, să se mândrească cu biserica lor. Impreună cu clerul lor să se ostenească, ca în parlamentul din București, să între proporțional cât mai mulți fii ai săi, creștini buni, români adevărați. Aceasta e absolut necesar în constituanta de mâne, când se va pune temelilele unui stat nou, care trebuie să fie românesc și creștinesc.

M. THEODORIAN-CARADA.

Educația pedagogică a clericilor noștri.

Trăim vremuri de mari prefaceri. O lume nouă se ridică pe ruinele celei vechi, și multe, foarte multe schimbări și reforme va trebui să introducem, dacă voim să ținem pas cu lumea, dacă noi ca biserică dorim să nu ne prăbușim, ci să progresăm. Să-mi fie permis a face îndată la început o mică constatare, și anume, că bisericile noastre românești: cea gr-catolică și gr-orientală, n'au prea progresat. Nu numai în cadrul acestei reviste și-n foaia bisericească de pe vremuri, în „Unirea“, s'a constatat acest lucru, dar au discutat-o și tractat-o aproape toți preoții noștri nu numai la convenirile lor oficiale, ci și la întâlnirile prietenești și la masa albă.

Că apoi în anumite privințe n-am făcut nici un progres, am constatat-o de câteva ori în „Foaia școlastică“ și în înșap aceasta revistă și se va vedeă în curând și mai clar, și anume la viitorul congres al învățătorilor convocat pe ziua de 24 Februarie n. la Sibiu.

Această parte cea mai slabă a bisericii noastre a fost școala. Admit enormele greutăți, pe cari le-a întâmpinat biserica noastră până acuma în susținerea școlilor, cunosc împrejurările grele prin cari a trecut, cunosc și recunosc și piedecile multe și însemnate, cari s'au aruncat în drumul progresului nostru cultural, relevate mai recent și în Nr. 1—2 c. al acestei reviste, dar nu recunosc și nici nu voiu recunoaște nici odată, că nu s'ar fi putut face mai mult decât s'a făcut în aceasta privință. Nu s'a făcut în cura animarum, nu s'a făcut în centrele bisericești și nu s'a făcut în seminarii. În

zădar va veni apoi cineva și va scuză pe conducători; noi știm ce s'a făcut și ce s'ar fi putut face și chiar de aceea nu ni-ar plăcea să intrăm în discuții în această privință.

Până bine de curând educația pedagogică a clerului nostru din provincia metropolitană de Alba-Iulia și Făgăraș a fost neglijată. Din disciplinele pedagogice abia se propunea ceva. În seminarul din Blaj, începând cu anul 1865, s'a propus pedagogia în două ore la săptămână tot în al doilea an. S'a propus catehetica, dar și aceea în cadrele teologiei pastorale și numai teoretice; de praxă nici vorbă. Se propunea în pastorală, că preotul întrunește oficiul de rege, învățător și preot, se și puneă mare pond pe însușirea unei abilități în deprinderea acestor trei oficii atât de însemnate, se trecea însă cu vederea cu desăvârșire peste oficiul de director școlar, pe care-l deprinde de fapt aproape fiecare preot.

Intreb însă, oare cum poate fi cineva numit director școlar neavând nici o pregătire pentru acest oficiu? Va puteă răspunde cineva la întrebarea aceasta, că până înainte cu trei patru decenii atât profesorii dela licee, cât și cei dela pedagogii în mare parte erau recrutați din teologi absolvenți, fără nici o altă cvalificație; cum aceia puteau să funcționeze ca profesori, și colegii lor puteau face pe directorii școalelor elementare, la cari funcționau de regulă învățători cu puțină școală.

Admit cu rezervele cuvinte. După ce însă în timpul din urmă s'au făcut multe schimbări în spre bine în ce privește educația învățătorilor, admitându-se la pedagogii numai elevi cu patru clase liceale sau civile, iar cursurile pedagogice s'au ridicat la patru și s'au mai introdus și alte multe reforme salutare, învățătorii noștri au o cultură pedagogică aleasă, și astfel nici directorii lor nu pot fi lăsați fără această cultură. Cum vor puteă ei da îndrumări metodice, cum vor puteă critiză o lecție, când ei nici când n'au făcut-o aceasta? Oare datu-și-au seamă conducătorii noștri de această imposibilitate? Ori doară s'a crezut, că darul scump și măreț al preoției lucrând ex opere operato îi dă celui hirotomit și știința dimpreună cu praxa pedagogică? Dar s'au și văzut urmările. Școlile noastre au fost lăsate în grija sortii, pe învățător nu l-a controlat nimenea afară doară de inspectorul școlar, și din când în când prin anumite finuturi și de inspectorul arhidiecezan întrucât îi îngăduia ocupația de referent, canonic

și alte oficii împreunate. Inspectori diecezanii au fost totdeauna și sunt și astăzi canonici, cari abia-și pot isprăvi afacerile canonicesti, decum să mai poată da și pe la școli vreodată, iară senatul școlar arhidiecezan înființat la 1908, cu atribuțiuni admirabile, nu și-a împlinit până astăzi misiunea sublimă de a vizita școlile, pentru care a fost instituit. Și s'a întâmplat, în urma tuturor acestor anomalii și minunea, că au venit în repetite rânduri înșiși învățătorii noștri și-au cerut revizor școlar, pe care însă superioritatea nici până în ziua de astăzi nu li l-a dat.

Prin anul școlar 1904—5 s'a ameliorat situația la teologia din Blaj cu studiul pedagogiei, s'au înmulțit orele de pedagogie, iar în 1909—10 s'a făcut încă un pas spre bine, teologii noștri au început să pună și în praxă cele învățate în catehetică ospitând regulat la orele de cateheză dela școala de aplicație dela Institutului nostru pedagogic, iară începând cu acest an școlar ospitează și la orele de religie dela școala Orfelinatului nostru. Tot în anii din urmă s'a introdus în Seminarul Blajului și metodică-didactică și organizarea învățământului, ca studiu obligator, așa că astăzi în Seminarul Bunei-Vestiri din Blaj pedagogia se propune în fiecare an, câte un semestru în câte 4 ore la săptămână.

Constatăm cu bucurie acest progres, care avut drept urmare și faptul îmbucurător, că de atunci încoace au început să catihizeze mai mulți dintre preoții noștri. Mulți însă lasă și astăzi cateheza în grija învățătorului, care — s'o recunoaștem — o și propune de cele mai multe ori mai bine decât preotul. Incolo oficiul de director al multor preoți se restrânge, la iscălirea unor acte și la aceea, că ia și el parte la examenul final. Cum va și avea preotul dragoste de școală, când școlii nu i-s'a dat importanța adevărată, tractată fiind de regulă drept cenușotcă.

De acum însă nu mai pot să dăinuiesc stările acestea. Ori susținem școlile confesionale și ne și îngrijim de ele cu toată dragostea, nu numai declamând și arătând cu fraze goale marea importanță a lor, ci dovedind și cu fapta interesul cel mai mare față de ele; ori apoi le predăm statului, care se va și îngriji de ele mai altfel. Având în vedere, că biserica nici odată nu și-a vândut școlile, ci s'a luptat pentru ele din răspuțeri, sunt sigur, că nici conducătorii de acum nu le vor predă de bună voie. Voind însă biserica scopol, voliască și

mijloacele pentru atingerea scopului. Conducătorii bisericii noastre de acum nu se vor mai putea scuză cu împrejurările imposibile de ieri și de alaltăieri, ci, nu încapă îndoială, vor lucra cu toate puterile nu numai pentru menținerea, ci și pentru îmbunătățirea școlilor confesionale.

Iar pentru ca să poată progresa școala confesională trebuie înainte de toate control, control inteligent și drept, conducere bună și cinstită și mai cu seamă dragoste mare și interes. Directorii nu mai pot fi analfabeți într'ale pedagogiei, ci pe lângă titlul aibă și știința unui director. La știință însă trebuie studiu și pregătire îndelungată. Știința nu se poate sugă din degete, și mai cu seamă nu pedagogia, care este nu numai știință ci și artă ori cel puțin măiestrie. De aceea, întrucât biserica noastră dorește să susțină școlile confesionale, trebuie înainte de toate, să se îngrijească și de educația pedagogică a viitorilor directori.

Ceeace s'a făcut și se face astăzi în seminarul Blajului e un început frumos, dară nu e destul, iară în celelalte seminarii nu se face nici atâta. Viitorii preoți, întrucât vor fi și directori școlari, trebuie să aibă cel puțin atâta știință pedagogică, câtă se recere dela subalternul său, dela învățător. Într'acolo va trebui deci să se lucre, ca preoții noștri să-și câștige și diploma de învățător. Până acum lucrul acesta se făcea tare cu greu. Regulamentele preparandiilor ungurești pretindeau și dela cei ce au făcut maturitate, ca să depună toate examenele parțiale de calificare, să aibă un an de praxă de învățător și apoi să se supună și la examenul final de calificare. Aceasta era o greutate enormă și artificială, pusă anume, ca să se ridice nimbul preparandiilor, o pedecă fără înțeles și cu puțin rezon. De aceea se întâmplă așa de rar ca un om cu maturitate să se supună la examenele de calificare. Nu are nici un înțeles, ca unul, care a făcut examen cu succes din toate studiile ce se propun la preparandie, să se mai supună odată la aceleaș examene, ci să depună examene numai din studiile, cari nu s'au propus în licee. Acestea ar fi disciplinele pedagogice și lucrul manual. Ba și din studiile pedagogice s'au învățat câteva în gimnaziu, și anume: somatologia, psihologia și logica. Ar mai rămâne pedagogia, metodică, didactică, organizarea învățământului, istoria pedagogiei, practica instrucțiunii și lucrul manual. Cele dintâiu patru studii se propun la institutele pedagogice în

3 ore la săptămână în cursul al treilea, istoria pedagogiei în 2 ore în cursul patru, practica instrucțiunii 2 ore în curs III., și 6 în curs IV., slădudul în câte 2 ore în fiecare curs. Slădudul sau lucrul manual, deși e de mare importanță, s'ar putea și elimina ori studia privat, așa că ar rămânea de studiat disciplinele pedagogice mai sus amintite și anume 5 ore pe curs III și 8 pe curs IV. Muzica vocală și instrumentală, igiena, și economia se propun și în seminarii, iară constituția patriei s'ar putea studia și privat. În cei dintâi doi ani de teologie clericii ar ospita regulat asemenea pedagogilor la orele profesorului dela școala de aplicație și ar ascultă și prelegerile de lucru manual. În curs III. ar trebui să asculte 5, în cursul IV 8 ore de pedagogie, iar la sfârșitul anului al patrulea s'ar supune la examen de cvalificație din studiile pedagogice, și pe baza atestatului de maturitate și a absolutorului teologic li-s'ar putea da diplomă de învățător în toată regula.

Luând în socotință marele folos ce-l are statul în cazul acesta, cred, că, dacă ar insista corul nostru episcopesc, statul nu ar opune nici o pedecă, iară orarul seminarelor noastre prin adaugerea acestor ore nu s'ar îngreua peste măsură.

Mari ar fi foloasele acestei inovații atât pentru biserică și școală, cât și pentru preoții noștri. Prin aprofundarea studiilor pedagogice preoții noștri ar deveni înainte de toate pedagogi mai buni, ceea ce ar fi spre binele și al poporului păstorit; căci altfel va predică și catehiză un preot cu cunoștințe pedagogice temeinice, decât unul care nu cunoaște numai oratoria sacră. Preotului nu-i va putea băga de vină învățătorul, că nu se pricepe la pedagogie, căci a studiat-o deodată cu învățătorul și încă eventual mai bine. Preotul făcându-i critică învățătorului o va face obiectiv, conștiu și bazat pe cunoștințele pedagogice, iară cateheza va fi totdeauna excelentă, deoarece preotul ca director nu se va putea face de rușine înaintea învățătorului său.

Mi-e teamă însă, că și cu inovația aceasta am cam întârziat, cu atât mai vârtos, că învățătorii noștri la congresul lor vor cere sus și tare, ca de aici încolo nici la întâmplare să nu mai fie preoții directorii școlilor noastre confesionale. Aceasta e absolut sigur, cu atât mai vârtos, că și în constituirea ce s'a ținut în cancelaria Institutului nostru pedagogic din Blaj cu învățătorii adunați în 2 Februarie c. au făcut-o aceasta, deși eram de față toți profesorii în frunte cu direc-

torul și catehetul institutului. Avem o singură mângâiere, că statul nu va putea face deocamdată destul cererii acesteia a învățătorilor noștri; tocmai de aceea ti rugăm pe conducătorii bisericii noastre, să se pună pe lucru și să introducă inovațiile acestea, dacă într'adevăr voiesc menținerea școlilor confesionale; iar dacă nu le vor face, ori — căci nu mă țin infalibil — nu vor introduce altele și mai plauzibile, ei vor avea să răspundă pentru pierderea școlilor confesionale.

Ceeace cer eu aici de altfel nu e nouate, a și făcut-o Consistorul nostru din Blaj în anul 1913, provocându-i pe clericii seminarului Bunei-Vestiri, să se înscrie cât mai mulți la pedagogie, făcând examenele privat. A venit însă războiul și a tras dungă și peste această dispoziție salutară, iară clericii noștri au rămas fără cvalificație pedagogică și pe mai departe. A rămas și aceasta inovație ca atâtea altele numai pe hârtie spre paguba bisericii noastre. Să sperăm însă, că lucrul nu va rămâne baltă, cu atât mai vârtos, că ne vor silii învățătorii s'o facem, și decât să ne pierdem școlile, mai bine să îngreuiem orarul seminariilor noastre teologice. Va fi și aceasta o temă de mare importanță, care va trebui discutată cu toată seriozitatea la cel mai apropiat conciliu provincial.

IULIU MAIOR.

Pentru redeșteptarea și întărirea noastră.

(Un capitol din istoria misiunilor sfinte).

Ființa neamului nostru din fosta Ungarie nici când n'a fost atât de vehement și din atâtea lături atăcată, ca în ultimele două decenii. Diferiții sectari, ca anabapțiștii, sâmbătării, „pocăiții”, curentul puternic materialistic, socialiștii internaționali și ateii, apoi sistemul de guvernare mai ales politica școlară — ne-au fost tot atâtea dușmani, cari, în unire și după un plan amănunțit lucrat, au lovit într'una în credința și morala noastră: singurii sfetnici buni și apărători puternici în trecutul nostru creștinesc și românesc. Acțiunea dușmănoasă ne-a trezit, a produs reacțiune, îndemnându-ne la activitate misionară pentru întărirea credinței și ridicarea moralului în mijlocul poporului primejduit în ființa lui. Înainte cu 16 ani s'a început la noi propaganda religioasă-morală și în acelaș timp națională în o formă nouă, din care sute de comane și

zeci de mii credincioși au cules mângâiere, întărire în lupta vieții și devotament și alipire față de biserică și neam.

Devreme ce dușmanii noștri, unindu-ne cu frații de peste Carpați, n'au dispărut, ci trăiesc și vor trăi în mijlocul nostru și la întreaga periferie a cercului, în care locuim, credem, că ar fi o politică catastrofală, dacă am ridică și înfrumuseța clădirea vieții noastre, în România mare, fără unicul și singurul temelie, cel al religiosității și al moralității, pe care fundament va putea rezistă neamul nostru, ca o stincă de granit, împotriva tuturor valurilor turbate și a izbucnirilor vulcanice. În scopul acesta va trebui generalizată în întreaga țară activitatea misionară dela noi, scoborându-ne în mijlocul popoului, ca să-l luminăm, să-l învățăm, să-l întărim sufletește și să-l facem puternic și temut prin virtutea lui. Privitor la începuturile propagandei religioase dela noi și la scopul aceleia publicăm partea cea mai însemnată a raportului citit în cea dintâiu adunare generală a reuniunii de misiuni din arhidieceza de Alba-Iulia și Făgăraș, ținută în 24 Septembrie 1909.

„Onorată adunare generală, onorat fiind de păr. prezident cu invitarea, de a redacta un raport general despre activitatea, mai corect zis despre începuturile modeste ale reuniunii de misiuni sfinte, țin să accentuez, că nefiind reuniunea constituită, nu pot vorbi în numele și despre o activitate a aceleia. Nu pot raportă despre silințele reuniunii de a realiză programul, ori o parte însemnată a programului ei cuprins în statute, anume promovarea cu puteri unite a credinței și a bunelor moravuri atât între preoți, cât și în mijlocul popoului nostru. Din motivul acesta voi aminti numai despre ivirea plăcută a unui crepat de zi, care, pe baza propriilor experiențe, pe baza rezultatelor obținute pot să zic cu multă mângâiere sufletească și cu încredere deplină, va fi însemnată ca una dintre cele mai frumoase dar și mai grele zile, în care s'a lucrat pentru împlinirea ordinului Mântuitorului: „Mergând învățați toate neamurile, botezându-i pre ei în numele Tatălui, și al Fiului și al Spiritului Sfânt, învățându-i, să păzească toate, câte am demândat vouă“ (Mat. 28, 19).

În sgomotul luptei pentru existență, ce vâjeie atât de sinistru pretotindenea: la orașe și la sate se aude greu glasul păstorului, și în mijlocul moravurilor corupte e adese neputincioasă vocea conștiinței. Mizeria, datinele rele, ignoranța, indiferentismul, învățăturile pe cât de ieftin sămănate, pe

atât de veninoase, curajul agitatorilor fără suflet și atâtea pilde rele neliniștesc acum și turma noastră. Iși taie drum și în inima poporului nostru, făcându-l greoiu în împlinirea datorințelor religioase, indiferent, rece, ici colo dușman al preotului și iubitor al aerului corupt produs de păcat, îl fac urătorul regiunilor calde și luminoase, cu aer de brad, de flori și de iarbă verde, ce-l gustă cei din statul grației, cari trăiesc în prelinie cu Dumnezeu. În fața acestui fapt constatat de toți, cari au ochi sănătoși, ca să vadă, cum oamenii se nizuiesc a crol nouă alvii pentru gândirea și sentimentele lor, datorința noastră de părinți sufletești este a nu stă zăpăciți, ci să învățăm a ne însufleți, a lupta și a ne jertfi chiar pentru biserica lui Hristos. Să iubim și prețuim țaranul, care prin obositorul și greul său lucru singur poate arunca pietri de granit în fundamentul ființei și existenței noastre, în fundamentul edificiului nostru religios-moral și cultural.

Datorința noastră este să ridicăm pe cei căzuți, să fortificăm pe cei oboșiți și debili și să vindecăm pe cei morboși. Pe cei buni să-i facem mai buni și pe toți să-i luminăm și convingem, că omul nu-i verme, „care se naște în pământ, să nutrește cu pământ, trăiește în pământ și moare în pământ, lăsând după el numai semnele urâte ale traiului său“, ci e chipul lui Dumnezeu, care trăiește pe pământ cu înalta destinațiune de a înflori aici și a produce roade, acărora dulceață s'o guste în altă lume, în societatea lui Dumnezeu, pentru care e creat. Acestui scop îi servește pontificele, episcopii și noi. Toți avem chemarea de a mântui pe cei păcătoși și de a pregăti inimile pentru primirea lui Hristos, iar mințile pentru înțelegerea și urmarea dumnezeiești lui învățături. Datori suntem, să ne facem tot atâția Cristofori, acărora trimitere să se dovedească nu numai cu scrisori dela episcopie, ci și cu judecata poporului, care se continue conștient a se exprima despre noi, — cum unii fără a ne cunoaște, au accentuat în momentele solemne ale hirotonirii noastre întru preoți: vrednici sunt, — sunt părinți iubitori, păstori buni și apostoli însuflețiți, cari lucrează în rândul prim nu pentru interese vremelnice pentru înavușiri și dinstineționi, ci sub greutatea datoriei. Ori unde se arată dușmanul nostru, lucrând pentru slăbirea și nicirea credinții, pentru ruperea zăgăzurilor patimilor omenești, acolo să fim și noi în rolul sublim de apărători și salvatori ai poporului. Și de vreme ce dușmanii în lucrarea lor dis-

tructivă se prezintă uniți, datori suntem, ca uniți, umăr la umăr, să ne opunem și noi, lucrând pozitiv, cât și negativ, pentru lăfșirea împărăției lui Dumnezeu.

Dacă în inima preotului nu-i înrădăcinată o credință vie și sinceră, și nu valorizează în practica vieții principiile religiei lui Hristos și dacă individualitatea lui preotească nu stoarce stimă și respect pentru biserică, ori ce lucrare economică și culturală e zădarnică, iar noi preoții suntem de prisos. Terenul cel mai bun, atmosfera cea mai priincioasă pentru formarea individualităților puternice preotești și pentru îndreptarea și înălțarea poporului sunt misiunile sfinte, cari nu sunt de proveniență românească, nu sunt de ieri de alaltăieri. Sunt de origine străină și vechi, din 1522, când marele apostol sf. Ignățiu de Loyola, imitând pre sf. Pavel, care s'a retras în deșert, le-a scris în inimă și pe hârtie, departe de sgomutul lumii, în o peșteră. De atunci aceste lucrări spirituale, recunoscute fiind ca mijloace puternice și eficace pentru susținerea și dezvoltarea vieții creștinești, în buțul tuturor atacurilor, au fost primite și îmbrăfoșate nu numai de călugări ci și de episcopi și de preoții pii și zeloși.

Și, ori unde s'a tras cu pricepere acest plug în agrul spiritual, ori unde s'au ținut misiunile sacre cu sistem, a urmat încofșirea și creșterea virtuților, însoțite de progrese însemnate economice și culturale. Tăria credinții, fineța moravurilor alese și importanța capitală a catolicilor din Germania și Austria sunt urmări naturale ale misiunilor populare ținute în mai multe decenii. În țerile acele sunt fructe dulci și sănătoase de ale lucrării preoților, cari au crezut, că sunt datori, să isprăviască nu numai ce se ține strict de alor oficiul ci să lucreze și în alt loc, pe alte terene, unde i-a mânat însuflețirea isvorită din dragostea față de religie, față de Dumnezeu și față de sufletele nemuritoare. Convingerea acelor buni preoți a fost și este, că misiunile sacre produc și în sufletele lor foloase morale de cea mai mare însemnătate, întrucât prin pregătirea pentru misiuni aprofundează mai bine adevărurile de credință și devin mai abili în aplicarea acelor la viață, iar din scaunul mărturisirii, — unde fac cunoștință cu diferitele lupte și viscole din sufletele omenești, pe cari le mângăie, le conduc și le întăresc — văzând lucrarea milei și a grației divine, se depărtează și ei mai întăriți și mai hotărți pentru luptele vieții.

La noi misiunile sacre au fost recomandate mai întâiu de către acela, care ne-a chemat azi aici, de către I. P. S. Sa Părintele Dr. Victor Mihályi, care în timpul păstoririi în dieceza Lugojului a sfătuit, că așa numitele „Rugi“, cari se țin în Bănăt să fie împreunate cu exercițiul spirituale. Sfatul înțelept însă nu s'a urmat. În arhidieceză și-au luat începutul în tractul protopopesc al Clujului, unde s'au propus în sinodul protopopesc din toamna anului 1903 și tot atunci s'au ținut mai întâiu în Totelec.

Succesul bun obținut la primele misiuni sfinte a însuflețit și determinat pe preoți, să aranjeze și în alte parohii astfel de sărbători sufletești și să studieze din opere și din experiență tot mai mult și mai bine aceasta însemnată chestiune. Din tractul Clujului s'au transplatat sporadic și în alte tracte (Aiud, Almaș, Cojocna, Morlaca, Ludoș, Reghin, Bia, Sânmărtin, Sibiiu, Roșia, Indol, Cătina și Gurghiu). Episcopul Lugojului a dispus, să se țină și acolo în mai multe locuri. Frumoașe începuturi s'a făcut și în dieceza de Oradea-mare.

Faptul acesta îmbucurător și mai ales convingerea, că așa lucruri mari cer conducere unitară și uniformitate în procedere, apoi reclamă bărbați, cari ca tunete dumnezeiești și trimițe ale Spiritului Sfânt să propovăduiască învățăturile drepte, se taie spinii păcatelor și să înmulțească sămânța credinții, a îndemnat pe I. P. S. Sa, ca în urma sfaturilor părinților din Sinodul arhid. ținut la 1906 și pe baza unui raport amănunțit și a proiectului de statute, ce i s'au înaintat (Nr. cons. 1150—1906), să decreteze înființarea reuniuni de misiuni sfinte cu scopul, ca membrii ei să se sfințească și să se mai sfințească, apoi să se ajute împrumutat la ajungerea scopului, ce-l au misiunile sfinte populare.

Statutele reuniunii s'au votat în ședința sinodului amintit ținută în 23 Noemvrie 1906 și s'au publicat în 1908, între deciziunile acelu sinod, la pag. 15—20.

Ordinariatul prin circularul plin de căldură și de o rară intimitate din 10 Noemvrie 1908. Nr. 7704, în virtutea §-lui 9 din statute, a numit prezident al reuniunii pe păr. canonic Dr. Izidor Marcu. Totodată a invitat și a îndemnat membrii Veneratului cler, să între sub stindardul reuniunii. Între altele a scris: „Nu ne îndoim, că Veneratul cler arhidiecezan, conziderând marea importanță a sacrelor misiuni populare, ascultând cuvântul nostru, nu va întârzia a se înscrie

în numărul membrilor reuniunii și va lucra cu zel și însuflețire, ca aceasta instituțiune salutară să prindă rădăcini adânci și să se ramifice în toate păturile sociale ale poporului nostru“.

De vreme ce numirea prezidentului s'a făcut numai în Noemvrie 1908, considerând apoi, că adunarea generală, împreună cu exerciții spirituale pentru preoți se putea ține numai în seminarul teologic și în timpul, când alumnii seminariali petrec vacanța mare la vetrele părintești, s'a amânat convocarea adunării generale constituante până acum, când edificiul seminarial e disponibil, iar onorații membrii sunt mai puțini ocupați cu economia.

Dela numirea prezidentului, cu membrii din loc, s'au ținut mai multe consfătuiri în afacerile reuniunii, s'au dat îndrumări cărora s'au adresat în chestia misiunilor, și s'au compus programe pentru misiunile populare ținute de atunci încoace.

La compunerea programelor sacrelor misiuni, s'a avut în vedere procesul, ce se urmează și în dezvoltarea morală a sufletelor noastre: s'au statorit predici privitoare la calea purgativă, iluminativă și unitivă, cum și predici pentru combaterea viciilor dominante în ținutul respectiv. În acelaș timp s'au dat îndrumări privitor la ținuta, disciplina și la regimul de traiu al cooperanților, cum și la alegerea confesarilor, fiindcă s'a observat, că efectele misiunilor sacre, după darul Domnului, atârnă nu numai dela orator, ci în cea mai mare măsură dela conștientiositatea, paciința, prudența și știința confesarilor, cari sunt lucrătorii adevărați ai agrului pregătit prin ploaia și căldura predicilor. Ținuta și traiul cooperanților încă e de înșămăntate. O ținută trufașă, un traiu luxos, ori oprit de biserică, p. e. a mânca cu dulce în post, ori a închina prea mult cu pocalele, nimicește orice rod spiritual la misiuni.

Tot de începuturile acestei reuniuni se țin și răspunsurile date la multe observări și obiecțiuni făcute privitor la reuniune, cum și delăturarea unor indoeli.

Așa, s'a observat, că reuniunea de misiuni nu va fi de vieață lungă, fiindcă ne lipsesc religioși, călugării, chemați și destoinici pentru lucrări așa oneroase, cari fără nici o grijă să privească în fața greutăților împreunate cu misiunile populare, să nu iee în socotință frigul și timpul umed, — dat fiind, că cel mai potrivit timp pentru misiuni e toamna târziu, iarna și primăvara de timpuriu, — apoi să nu se înfioare în fața

faptului, că în o singură zi, și de multe ori în liber, trebuie să vorbească de 3-4 ori și să facă din o parte a nopții zi pentru ascultarea penitenților. Acestea sunt tot atâtea poveri istovitoare de trup.

Observarea aceasta însă n'are loc. Preotul zi de zi vine în contact cu poporul, îi cunoaște pretensiunile, tendințele, morburile și în acelaș timp și medicina vindecătoare. Intuițiunea necazurilor poporului mișcă și determină pe preot ca, punând la o parte orice trândăvie și comoditate, să se pregătească conștientios pentru ținerea predicilor la misiuni, cari să lumineze, să atragă și deosebit să miște. Înțelegerea misiunii preoțești trebuie să-l îndemne în continuu, ca el în toate ale sale: în sentimente, cugete, vorbe și în fapte să-și păstreze întregitatea morală, ce se cere necondiționat dela fiecare preot și în deosebi dela acela, care propovăduiește adevărurile divine și curează sufletele în timpul misiunilor populare. Călugării sunt de regulă mai buni pentru misiunile sacre, dar nu pe motivul, că ar avea o calificare formală mai superioară ori pentrucă ar fi oratori mai buni decât secularii, ci pentrucă se pregătesc foarte conștientios, studiind neîntrerupt și pentru viața lor sfântă, care îmbărbătează, însuflețește și atrage. Nu-i iertat însă a trece cu vederea, că noi secularii tocmai așa suntem datori să ducem o viață deservășită creștinească, ca și religioșii, tractându-se nu numai de mântuirea noastră, ci și de mântuirea păstoriiților noștri, pe cari îi vom putea povățui la pașiuni bune numai studiând până la moarte.

Nu trebuie să uităm, că avem datorință nu numai a arăta drumul drept, ci a-l și bate cu piciorul, nu numai a învăța, ci a traduce și în faptă toate cuvintele, toate învățăturile noastre, bine știind, că chiar și în ochii oamenilor necredincioși mai mult valorează preotul blând, cu moravuri puritane, care se roagă cu cucernică inimă, decât un geniu, ori un mare orator, a cărui viață e negațiunea învățăturilor, ce le predică.

Alții obiecționează împotriva misiunilor populare, zicând, că poporul lor e bun, n'are trebuință de misiuni. Acestora, și dacă e adevăr aserțiunea lor, li-se răspunde cu sf. Scriptură: „Cel drept se mai facă dreptate, și cel sfânt să se mai sfințească“. Obiecțiunea aceasta însă mai rar conține adevărul. Aparențele de multe ori înșală și nu-i rar cazul, că preotul

e preocupat, stă sub influența anumitor sentimente, subiective ce le are pentru credincioșii săi, cum sunt unii părinți preocupați pentru pruncii lor, văzându-i mai buni, mai talentați, de cum sunt în realitate. Dar, abstracție făcând dela alte considerații, și numai gândul la credincioșii din o comună, cari în tinerețe au comis păcate, apoi, de rușine ori de frică, nu le-au mărturisit preotului propriu, misiunile populare ne sunt foarte folositoare. Asta nu se poate nega, dacă nu numai mărturisim cu buzele, ci credem cu inima, că un suflet e mai de preț decât lumea întreagă.

Alții zic, că misiunile sunt de prisos, fiindcă credincioșii și după ținerea lor vor păcătui. — Da, — li-se răspunde, fiindcă aceia și după misiuni rămân tot oameni debili și espuși nenumăratelor ispite. Rămâne însă incontestabilă marea influință a misiunilor asupra inimii oamenilor și după ținerea aceloră. Amintirea serbărilor spirituale neobișnuite va fi nu numai o dulce și plăcută amintire, ci și un îndemn puternic pentru cel ce cade, să-se ridice cât mai în grabă. Apoi preotul bun va cultiva cu sirguintă această înclinație binefăcătoare, amintind poporului ploaia darurilor primite la misiuni și îndemnându-l să-și realizeze bunele propusuri, ce le-a luat.

Auzit-am, excepționându-se misiunile populare și pe motivul, că ținerea lor stirbește ori chiar nimicește autoritatea preotului comunei, în care se țin. Temerea aceasta e o înțipuire lipsită de ori ce bază reală. Auctoritatea preotului nu scade, dimpotrivă crește prin faptul, că el invită frați din alte parohii, să-l ajute în greul lucru al păstoririi sufletești, arătându-și în chipul acesta dragostea caldă și viul interes, ce-l are pentru fiii săi sufletești. Apoi nu trebuie uitat, că preoții cooperanți nu merg la misiuni, să critizeze, ori să osândească pe confratele lor, ci se propovăduiesc adevărurile și poruncile, cari le-a auzit poporul și din gura propriului lor preot.

Unii iarăși zic, că pentru situația materială și pentru micile locuințe ale preoților nu se pot ține misiuni populare. Acestora li se răspunde, că pentru aceea s'a înființat reuniunea ca să ne ajutăm în astfel de cazuri. Dacă preotul locului, ori comuna bisericească nu este în stare să supoarte cheltuielile efective, acele se acoper din averea reuniunii, care pe lângă donațiuni, se formează din cotizațiunile membrilor ajutători. Contribuirea aceasta e o datorie, dela care nu este iertat a se subtrage nici o etate, ori poziție socială. Ce pri-

vește încvartirarea preoților colaboratori, ar fi de dorit să fie găzduiți la preotul locului, dar, dacă aceasta nu se poate, se pot încvartira și pe la credincioși, ceea ce poate avea numai urmări bune, fiindcă viața cucernică, plină de zel și de abnegațiune a preoților, influențează mult și în direcțiune bună pe creștinii veseli, că-i pot primi.

Sunt unii, cari excepționează misiunile sacre pe motivul, că nu voiesc să conturbe pacea, ce există între diferitele confesiuni din comuna lor. Aceștia încă greșesc foarte mult, fiindcă noi nu voim să lucrăm împotriva convingerilor religioase a nimănui, cu atât mai puțin intenționăm batjocorirea aceloră. Noi voim pace, pacea ce ne-o dă Hristos și nu pacea, ce ne-o dă lumea. Noi nu ne asociem contra nimănui, numai contra necredinței și a monstruoasei fiice a aceleia, a decadentei morale, și o facem cu gândul curat și cu firma convingere, că servim numai lui Dumnezeu și bisericii, ci în chip deosebit și iubitului nostru neam. Noi ne asociem pentru încetățânirea virtuții, care nu conturbă, nu nimicește, ci armonizează și ridică indivizi și popoare.

O altă observare a fost, că n'avem oratori. — La aceasta se răspunde prin faptul îmbucurător, că din 120 membrii anunțați 51 doresc, să servească cauzele reuniunii în calitate și de predicatori.

Cea mai însemnată și mai frumoasă acțiune, care se ține tot de începuturile reuniunii noastre e recrearea și fortificarea sufletească dela exercițiile spirituale de ieri și de alaltăieri.

Amintesc, că în urma invitărei I. P. S. Sale pâr. arhiepiscop și metropolit s'au anunțat 120 membrii. Dintre aceștia 5 sunt ajutători, ceilalți membrii ordinari. Membrii se repartiază pe tracte așa: Alba-Iulia: 1, Almaș: 2, Blaj (tract și gremiu) 17, Cătina: 3, Cichindeal: 1, Cluj: 7, Cojocna: 7, Dîrgea: 1, Diciosânmărtin: 4, Iernut: 3, Fărăgău: 4, Indol: 3, Ludoș: 2, Morlaca: 9, Mureș: 6, M.-Uioara 6, Pogăceaua: 3, Reghin: 3, Roșia: 3, Sebeș: 4, Sibiu: 3, Făgăraș: 4, Gurgiu: 4, Treiscaune: 2. Afară de arhidieceză avem câte unul în Viena și la București.

Nutrim nădejdea, că membrii reuniunii vor spori zi de zi, înrolându-se sub steagul ei chiar și preoții neputincioși, cari, dacă nu pot servi altcum scopul reuniunii, pot să se roage cu căldură până atunci, până când alții se luptă.

Cu acestea am spus pe scurt începuturile reuniunii noastre și scopul, ce-l are în vedere. De încheiere doresc, să dea Dumnezeu ca adunarea noastră de azi să fie începutul curat și luminos al unei epoci glorioase în viața bisericii noastre“.

-- De datorințele, ce le aveam de împlinit înainte și în decursul războiului, nu suntem dispensați nici acum. Dimpotrivă datori suntem și în prezent și vom fi datori și ca mâine. să facem cea mai largă și mai serioasă apostolie, propagând învățăturile religioso-morale cu însuflețirea și devotamentul, ce-l pretinde cauza mare a mântuirii sufletelor și a neamului. Altcum ușor s'ar putea întâmpla și poporului nostru, ca să-i vină iarăș spiritul rău, de care a scăpat, însoțit de alte șapte spirite necurate, în care caz durerile și greutățile cele din urmă ar fi mai mari ca cele dintâiu. Suntem însă cu toată încrederea, că asta nu se va întâmpla. Neamul nostru întărit sufletește va putea spune altceva din sf. Scriptură, anume: Toate neamurile m'au încunjurat și întru numele Domnului le-am înfrânt pe ele.

Avem un număr însemnat de preoți tineri cu frumoase și temeinice pregătiri, nu ne îndoim, că ori unde sunt și din ori ce poziție ocupă vor sprijini cu toate puterile cauza această creștinească și românească, fiindcă educația religioasă a poporului nostru, inclusive cărturăria, este problema cea mai vitală, în serviciul căreia va stă cu trup, cu suflet fiecare preot bun. Fie, fie așa!

SENIOR.

Insemnări.

Chestiuni de autonomie.*) Acum e timpul pentru consolidarea internă a bisericii noastre și încă — acum ori nici odată! — Ca o garanță deplină a acestei consolidări, va trebui să ne creiăm și noi, — organizația noastră autonomică. În cadrele acestei autonomii să se asigure pe deplin dreptul clerului fiecărei dieceze de a-și alege episcopul, care apoi să fie întărit din partea celor competenți. Să se asigure dreptul pro-

*) Publicăm, deși nu suntem, chiar întru toate de aceeași părere cu autorul. N. R.

vinciei mitropolitane de-a alege pe mitropolit, prin voturile delegațiilor aleși după numărul sufletelor din fiecare dieceză. Să se asigure pe deplin și pentru toate timpurile ținerea sinoadelor diecezane în fiecare an și provinciale tot la trei ani. Să se asigure drepturile cari se cuvin mirenilor în mersul afacerilor bisericești. Să se facă o reformă a capitulelor catedrale așa, ca să fie cu puțință ajungerea la dignități canonice totdeauna a celor întru adevăr vrednici, sistându-se restricțiile de ori-ce natură, cari și până-acum făceau deosebire între preot și preot, ca de pildă postulatul celibatului. — Fiind canonicii în acelaș timp și asesori consistoriali, așa dar cu rol conducător în organismul bisericii, — alegerea lor la fiecare vacanță să cadă în competența sinoadelor diecezane. Iar consistoarele să fie alcătuite în totdeauna din preoți, cari au fost aplicați și în păstoria sufletelor. Să se statorească și la noi o anumită măsură a incompatibilității, așa cum e statorită și la curatoratele bisericești bună-oară. Capitulele catedrale, consistoarele diecezane, sunt doar corporații cu mult mai importante ca curatoratele bisericești!

O nouă organizare a distrietelor protopopești așisderea se impune, precum și o nouă arondare și rotunjire a distric-telor. Așisderea și organizarea singuraticelor parohii trebuie pusă pe baze noi, indicându-se precis cercul de activitate al curatoratelor bisericești și al adunărilor generale parohiale.

Va trebui să se indice și principiile cari sunt a se aplica la completarea beneficiilor, stabilindu-se o pragmatică de serviciu, care să escludă pentru toate timpurile suspiciunea nepotismului și protecționismului. Chestia aceasta s'a discutat însă atât de mult și atât de pe larg, încât viitorul congres preoțesc are de-a gata întreg materialul necesar.

Pentru a se asigura în măsură și mai mare mersul regulat al afacerilor bisericești, trebuie să se dea în viitor importanța cuvenită vizitațiilor canonice arhiericești, așa, că fiecare comunitate bisericească să fie cercetată cel puțin odată în decurs de 7 ani. — Aceasta, recunoaștem, că e greu de executat în dieceze cu 5—700 parohii, de aceea e necesară înființarea de dieceze nouă, așa ca să cadă pe o dieceză cam 200 parohii. Așa bunăoară s'ar putea înființa o dieceză la Târgul-Murășului, care să cuprindă vicariatul Săcuimii. Câmpia și ținutul Bistriței, — una la Cluj, care să cuprindă comitatul Clujului, o parte a Sălajului și a comitatului Solnoc-Dobâca,

— una la București, pentru uniții răslățiți prin România. O parte a Sălajului și Sătmarului să treacă apoi la Orade, — iar parohiile din comitatul Aradului și Cianadului la Lugoj. Astfel am avea poate dieceze egale în numărul parohiilor și al sufletelor și s'ar ușura mult administrația bisericească, unde mai punem apoi întărirea în mare măsură a bisericii noastre în aceste puncte!

Pe cât e de importantă această chestie, pe atât e și de grea, recunoaștem, — iar rezolvarea ei atârnă dela foarte mulți factori.

Septimiu Popa.

Portul național românesc. În zilele mari de acum, în zilele de bucurie, ce ni le-a rânduit Dumnezeu, poporul nostru pretutindenea (la adunarea neuitată dela Alb-Iulia, la întimpinările graodioase din drumul triumfal, ce l-a făcut nobilul general Berthelot printre Românii recunoscători și la vizitele date iubiților frați veniți de peste Cărpaii) s'a arătat disciplinat, vesel, curat și în portul nostru național, simplu și încântător cu excepția locurilor, unde acest pitoresc port a fost scos din uz de vitrejimea timpurilor și de nepăsarea noastră. În locurile acele, femeia română, artistă în industria de casă: la tors, la țesut și la cusut, în alegerea și aranjarea cōlorilor, va fi avut de sigur adânci regrete, pentru că i-a lipsit un decor prețios, îmbrăcăminte admirată și de străini: portul românesc primit și în cele mai elegante saloane.

Cum ori care popor trăiește în limba sa, în obiceiurile sale și în portul său, credem a fi sosit timpul și pentru reim-pământenirea frumosului port național, care e și mai trainic și și mai ieftin decât cel străin, plătit cu bani scumpi. Dacă deo-camdată, cum e de prevăzut, nu va succeda adoptarea portului românesc, unde lipsește, și pentru zilele de lucru, se poate lucra cu succes, ca aceasta îmbrăcăminte să fie pretutindenea ca port de sărbătoare și la petreceri. Chiamate, în locul întâiu, pentru misiunea această sunt fetele intelectualilor noștri de pe sate, organizându-se cu fetele de țaran din comunele învecinate în societăți, cari să procure costume ca modele din locurile, în cari portul național e mai frumos și mai simplu. Reuniunile existente de femei încă ar fi folositor, să primească între preocupările lor culturale și chestiunea aceasta. Mai mult. Ar fi de dorit, că chiar și Asociațiunea pentru cultura și literatura

poporului român să se intereseze de reîncetățânirea portului național. Asociațiunea, pentru promovarea mai efectivă a scopurilor ei culturale și literare, a înființat în sinul său mai multe secții, pentru ce să nu mai instituie una și de femei pentru îngrijirea cu pricepere, cu plan și cu sistem portul lui național.

Senior.

Rubrică Pastorală.

Două pastorale. 1. Una a Preasfințitului dela Lugoj, Dr. V. T. Frențiu, de datul 7 Decemvrie 1918, încadrată în roșu, cu decor de bucurie, ne-a sosit numai în zilele trecute. Două luni de zile a stat ascunsă de frica Sârbilor, cărora le-ar fi cauzat mare furie, nu începutul scrisorii, unde se vorbește despre prăbușirea războiului, despre biruința, prin cooperarea oamenilor mari, în special alui Wilson, a frumoaselor idei creștine: libertatea, egalitatea și frățietatea și despre retragerea din fruntea țării a fostului rege Carol, cum și despre dreptul fiecărui popor de a-și croi drumul, cum știe și cum poate. Urmarea acestor fapte a fost adunarea noastră dela Alba-Iulia, unde s'a decretat *unirea tuturor Românilor* sub sceptrul viteazului și condescendentului Rege Ferdinand, a cărui împărăție acum e mai extinsă ca cea a lui Ștefan Cel mare și a lui Mihaiu Viteazul. Asta nu le-ar fi plăcut Sârbilor, și mai ales remarcarea în pastorală a vrednicilor unui Rege, care umblă fără pază printre supușii săi, cum a umblat fără frică prin tranșee. Tot așa nu le-ar fi fost pe plac relevarea meritelor Reginei Maria, care s'a scoborât în casuțele fraților din munții trecuți la Ungaria prin pacea dela București din 1918, i-a îmbrățișat și i-a îmbărbătat, spunându-le, că nimic nu-i va putea ține departe de frații lor.

Preasfințitul își îndeamnă apoi credincioșii, să mulțumească lui Dumnezeu pentru binefacerile revărsate peste neamul nostru, care cu ajutorul muncii și al onestității se va înșirui între cele mai culte și mai fericite popoare. Ca cea mai frumoasă mulțumită recomandă renașterea sufletească. Pe urmă dispune, ca la încheierea păcii să se celebreze în fiecare biserică sf. liturghie cu doxologia.

2. Păr. vicar. capitular din Blaj Dr. Vasile Suciu, de la Crăciunul trecut ne dă a treia *pastorală* vrednică să se citească în cercuri cât mai largi. Pastorală are 3 părți. În par-

tea întâi pâr. vicar constată, că poporul nostru și în timpul revoluției, cu excepția câtorva cazuri, în general a avut o conduită deamnă, care în bună parte, zice cu tot dreptul, e meritul preoției noastre. Aceasta nu și-a părăsit rolul firesc de conducător—nici în momentele cele mai grele și mai primejdioase, când dispărută se părea ori ce autoritate. Inchegarea binecuvântată a preoției cu credincioșii o exprimă pregnant în următoarele cuvinte adevărate: „Fericit popor al cărui cler, ieșit din popor și rămas în popor, singur a putut fi și a fost pârtaș și în durerile și în bucuriile păstoriiților săi credincioși“.

În partea a doua a pastoralei spune, că, după ce Majestatea Sa Regele Ferdinand al României a primit ofertul din hotărârea epocală dela 1 Decembrie 1918 din Alba-Iulia, noi suntem cetățeni ai României-mari și ca atari avem să împlinim față de augusta persoană a Regelui nostru Ferdinand toate datorințele de supunere și ascultare, ce le-am împlinit în trecut față de regele Ungariei și că toate averile publice de avere și sânge de acum trebuie să-le purtăm pentru România noastră. În urmare dispune, ca la întreg cultul divin, unde se face amintire de domitor, să se pomenească și să se facă rugăciuni pentru Majestatea Sa Regele Ferdinand I, care împreună cu augusta Sa Familia își varsă dragostea față de popor, cum făceau numai craii din povești. — În partea a treia, descriind lapidar toate injuriile, cari s'au adus ostașilor români în fosta Ungarie, unde erau batjocoriți, conduși în limbă neînțeleasă chiar și împotriva fraților de un sânge și de o lege, spune, că a sosit chemare românească pentru armata românească. Pe toți îi sfătuiește, să alerge cu bucurie sub drapel, ca „să dăm dovezi, că Românul, care a știut să se lupte pentru stăpânirea și binele dușmanilor săi, e neîntrecut, când trebuie să se lupte pentru libertatea și binele său“.

*

Poate primi preotul stipendiu pentru celebrarea liturghiei înaintesfințitelor? Liturghia înaintesfințitelor nu e liturghie în înțeles propriu, fiindcă în ea nu se aduce jertfă. E numai un rit solemn, în cadrele căruia se face cuminecarea în biserică. Cum e știut, liturghia aceasta se celebrează numai în anumite zile din paresemi, cari zile nu sunt înșirate între acele, în cari preotul e dator să celebreze pentru cre-

dincioșii săi (Conc. prov. III. Tit. III. p. 12. al. 4). În bisericile rurale, pe lângă toată frumusețea și bogăția rugăciunilor acestei liturghii, nu se prea celebrează. O cauză poate fi și părerea multora, că pentru celebrarea acestei liturghii nu se poate percepe elemosină, stipendiu.

Părerea aceasta, după a mea convingere, e greșită, fiindcă „stipendiul missal nu se dă pentru fructul sfintei liturghii, care fruct nu te poate cumpără cu bani“ (Ibid. al. 6), apoi aici nici nu e, nefiind liturghie, „ci se dă preotului pentru susținerea lui cuvîntoasă“ (Ibid.) și se mai dă pentru osteneala materială și întrebuințarea timpului din partea preotului, vrednic și el de plată. De vremece preotul și la celebrarea liturghii Înaintesfințitelor se ostenește și-și întrebuințează timpul, apoi considerând, că pe cum pentru alte rugăciuni, ce le citește preotul spre binele vre-unui credincios poate primi elemosină și mai considerând faptul, că biserica catedrală din Blaj ofere preotului acelaș stipendiu pentru liturghia aceasta, ca și pentru osteneala dela liturghia sfântului Ioan, ori dela a sfântului Vasile: credem, că ori unde și ori care preot poate primi stipendiu și pentru oboseala materială împreună cu celebrarea liturghii Înaintesfințitelor.

*

Preoții noștri au jurisdicțiune pentru mărturisiri în întreaga provincie. În virtutea canonului ap. 39, a hotărîrii Conciliului trid. din sess. 14. ap. c. 7. și a hotărîrii Conciliului prov. I. Tit. V. c. V. p. 3. numai acel preot poate absolvă valid în scaunul mărturisirii sacramentale, care are jurisdicțiune directă, fie indirectă. Un preot, care n'are dela superiorul său legiuit voie, n'are dreptul, puterea de a deslegă păcatele, nu poate ascultă valid mărturisiri numai în cazuri extraordinare, când jurisdicțiunea se suplinește din partea bisericii. Prin urmare pâr. Dr. D., p. e., a lucrat corect, când dela misiunile sacre populare din F. în o convorbire telefonică a insistat, să se dea jurisdicțiune pentru pâr. M., din altă dieceză, căruia, doriau credincioșii, în chip deosebit, să-și mărturisească păcatele și pentru care dealtcum s'a fost cerut dreptul acela. Tot așa s'a urmat o procedură corectă, când pâr. Dr. R., la o recolecție spirituală din T., n'a ascultat mărturisiri, deși eră convins despre oboseala confesorului cu jurisdicțiune.

Credem, că cazuri analoage celor amintite, apoi faptul, că avem reuniri de misiuni sfinte populare în toate diecezele și se speră, că precum întrecut așa și mai ales în viitor vor coopera (cum e și foarte de dorit) preoți din o dieceză la misiuni sacre în alte dieceză, pe urmă faptul, că la noi tacite s'a permis preoților dela marginea unei dieceze, să asculte mărturisiri și în comunele mai apropiate ale diecezei vecine: — au îndemnat corul nostru episcopesc, să aducă, în conferința din 4—7 Februarie c., o hotărâre foarte bună pentru pastorație, anume ca *preoții noștri români gr.-cat. din provincia de Alba-Iulia și Făgăraș, în conformitatea cu vechea praxă din orient, prin faptul însuș al primirii jurisdicțiunii spirituale pentru ascultarea mărturisirei sacramentale în diecezele lor, sunt autorizați să poată asculta mărturisiri pe teritoriul fiecărei dieceze ținătoare de provincia metropolitană de Alba-Iulia și Făgăraș.* Natural, că în concret nimeni nu poate asculta mărturisiri în o parohie fără învoirea titularului bisericii de acolo. Hotărârea aceasta ne învesește.

Senior. \

CRONICĂ.

Conferință episcopescă. Sub prezidiul P. S. Sale Dr. Demetriu Radu, episcopul Orăzii-mari, Preasfințitii Dr. Valeriu Traian Frențiu al Lugojului, Dr. Iuliu Hossu al Gherlei și pâr. Dr. Vasile Suciu, vicar capitular, din 4—7 Februarie c. au ținut conferință episcopescă în Blaj, la metropolie, discutând o serie întreagă de chestiuni și probleme bisericești-școlare. Din conferință s'a înaintat Consiliului diriguitor din Sibiu un memorandum bine motivat, în care, între altele, s'a indicat raportul dintre biserică și stat, cari, pentru lumea aceasta, au ținută comună: bunăstarea, pacinica conveșuire și mulțumirea posibilă a locuitorilor, cari în acelaș timp sunt și fiii bisericii și cetățenii statului. Ajungerea acestei ținte nu se împiedcă, ci se promovează prin năzuințele serioase și prin munca diligentă, ce o împlinește biserică întru ajungerea scopului ei spiritual, a fericirii vecinice. Tot odată s'a cerut, ca toți beneficiații și slujbaşii bisericii cu întregire de salariu dela fostul stat ungar, să fie salarizați din partea sfatului român, iar acela cărora statul

ungar, din averea comună și din dările luate și dela noi, n'a voit să le întindă ajutor, să nu fie uitați.

Importanța culminantă a discușiunilor conferinței episcopoești o prezintă indicarea unor puncte din programul sinoadelor diecezane, cari se vor celebra încurând și — zicem noi — și pentru sinoadele protopoești, cari se vor ținea și mai îngrabă.

Punctele dorite de conferința episcopoească pentru programul sinoadelor amintite sunt următoarele:

1. Alegerea-candidarea pentru scaunul metropolitan.

a) Drepturile câștigate ale clerului din arhidieceză la alegerea, respective candidarea persoanelor pentru scaunul metropolitan să se respecte în toată întinderea lor.

b) În viitor toate trei diecezele sufragane să concurgă la alegerea metropolitului așa, că numărul voturilor să nu întrecă peste jumătate din numărul voturilor din arhidieceză.

c) Modificarea Conc. provinc. I. în T. III. c. IV. în sensul, ca completarea scaunelor episcopoești vacante să se facă în viitor prin alegere-candidare ternară după analogia dreptului vigent în arhidieceză la completarea scaunului metropolitan.

2. Alegerea la beneficiile parohiale din partea comunităților bisericești pe baza trinei candidări făcute de Ordinariat.

3. Unificarea senatelor școlare parohiale cu curatoratele bisericești.

4. Dotarea clerului cu porțiuni canonice și cu întregire congrua în bani.

5. Susținerea școlilor confesionale cu ajutor dela stat.

6. Susținerea oficiilor învățătorești împreunate cu cele cantonale.

7. Prefacerea seminarelor diecezane în un seminar central provincial.

8. Fusinarea fondurilor preoțești, de pensiune din toate diecezele.

Pe lângă obiectele de mai sus ar fi în interesul preoțimei, să se ocupe și cu următoarele chestiuni: a) Ridicarea unui orfelinat pentru orfanii de preoți și în legătură cu acesta înființarea unei case pentru preoții neputincioși și fără îngrijire familială. Locul casei acela credem a fi ori lângă sf. mândstire din Prislop, ori în un loc de cîrd. b) Sistemizarea posturilor de profesori de religiune pe lângă toate școlile medii. — c) Sistemizarea capelaniilor pe lângă purtătorii oficiilor protopoești, pentruca aceștia să poată conduce în adevăr tractele

și să nu aibă mai mult un rol de admanuatori și d) Să fie numiți vizitatori în fiecare dieceză nu pe vieață, ci provizor.

Hotărârile, cari se vor lua în sinoadele amintite vor servi ca obiecte de desbatere pentru conciliul proxim provincial, în care se vor completa și sistematiza canoanele bisericii din cele trei concilii celebrate.

O discuțiune vie, calmă și temeinică, în sinoade și în ziaristică, asupra taturor chestiunilor de ordin personal și material, ținându-se bine în samă partea de origine divină a constituției, va da, pentru partea de origine umană a constituției bisericii, cadre în cari să fie asigurate și să strălucească în lumină plăcută dreptatea, onestitatea, suferințele, munca și talentul. — Nu numai pentru existența, ci mai mult pentru înflorirea și înaintarea bisericii noastre pe toate terenele, ce trebuie să le cultivate, să cercăm cele mai bune mijloace! (st.)

*

Împrumut național. În patru ani de războiu s'au făcut în fosta Ungarie opt împrumuturi interne, la cari a concurs și poporul nostru parte pentru sperata rentabilitate, parte la porunca domnilor dela administrație. Acum în baza unui decret-lege a Majestății Sale Regelui Ferdinand se emite în zilele acestea un *împrumut național* pentru acoperirea chekuelilor necesare la organizarea ținuturilor unite cu România: Transilvania, Bănatul și părțile ungurene. Debitorul e statul bogat român, care în patru ani va replăti împrumutul, dând până atunci o dobândă de 5%, când băncile dau numai 3%. — Fiind împrumutul acesta foarte avantajos și mai ales fiind primul împrumut făcut pentru noi, sperăm, că nu se va subtrage nime dela aceasta mare datorie națională. Nu suntem nici milionari, nici bancheri avuși, suntem însă mulți și cu largi inimi jertfitoare. Din multe împrumuturi mici vom realiza o sumă considerabilă, ca să se dovedească și în cazul de față, că »strop cu strop fac al mărilor potop«. Împrumutul național va succede cu atât mai splendid, cu cât va fi mai mare iubirea și dorința noastră pentru o vieață națională mai bună și mai deamnă. (sr.)

*

Sinodul diecesan din eparhia Lugojului e convocat pe ziua de 23 Aprilie a. c. Programul încă nu-l cunoaștem, dar un articol publicat de P. S. Sa Dr. V. T. Frențiu în »Unirea« nr. 30 a. c. și alte informații, ce le-am putut culege, ne îndreptătesc a crede, că hotărârile aceluia sinod, pe lângă obser-

varea strictă a intereselor generale și a principiilor fundamentale de constituție bisericească, vor fi cele mai democratice, dându-se preoțimei un cât mai larg câmp pentru manifestarea dorințelor și a voinței ei, începând cu alegerea de episcop până la conferirea ultimei distincțiuni preoțești. Cunoscând noi principiile, de cari sunt conduși în guvernare și ceilalți Ordinari iluștri din provincia mitropolitană, nu ne îndojim, că în toate diecezele se va hotărî la fel. (șt.)

*

Conduita religioasă a Francezilor la Iași. Se spunea la noi, mai ales la începutul războiului, că Francezii sunt imorali și necredincioși: nește degenerați. Am avut prilejul în timpul refugiului în Moldova a-i cunoaște mai deaproape și m'am convins, că lucrul nu stă așa. Amintesc faptul, că nu este țară, în care călugării și călugărițele franceze să nu-și aibă mănăstirile lor: focare puternice de cultură și moralitate. În România veche sunt trei mănăstiri de călugărițe: la Iași, Galați și București numite »Notre Dame de Sion«. Am cercat, să cunosc viața religioasă-morală a militarilor francezi din Iași. Cei mai mulți m'au edificat. Am fost martor ocular, când ofițeri superiori francezi se cuminecau des, chiar zilnic, când generalii se plecau cu smerenie și se rugau din cărți în cursul sf. liturghii, pe care o ascultau cu cea mai mare regularitate, în fiecare Duminică și sărbătoare. Am văzut funcționari înalți, ministrând preoților la sf. slujbă. Aceștia le-am experiat la biserica catedrală din Iași și în capela foarte spațioasă și aranjată cu mult gust artistic dela »Notre dame de Sion« din Iași. Adevărat, că sunt între ei și oameni, despre cari nu pot spune aceste lucruri înălțătoare. Caracteristic la Francezi e consecința, e legătura dintre concepțiile și modul lor de a trăi. Francezul credincios pătrunde cu multă sârguință învățăturile creștine și le și aplică în viață cu devotament astfel încât merită cu adevărat numele de creștin. Tot atât de consecvent e în practica vieții și francezul necredincios. Nizuința aceasta a francezului de a pătrunde până în adâncuri concepția theistă sau atee despre existență a dat în cursul timpurilor atâția sfinții și a redat națiunii franceze chiar în cursul acestui războiu atâtea suflete mari și energice, salvându-i din rătăcirea necredinții. — Câte nădejdi ar prinde rădăcini și în inimile noastre, dacă am avea fericire, să experiem și în laicii noștri învățași convingerile religioase ale francezilor, cari se pleacă înaintea lui Dumnezeu, a dreptului, a

adevărului și a sublimității morale, dar nu și în fața puterii brute și a volniciei! (sg)

*

Bolșevismul. Isvorit dintr'o concepție falsă a modului cum trebuie aranjată și asigurată dreptatea socială, bolșevismul s'a născut în Rusia, în încurcarea fioroasă urmată după căderea țarismului. Poporul rusesc, ce gemea supt greutatea tuturor jăfuirilor și exploatărilor, poporul rusesc ce suferia cu suflet de slav visător cesaropapismul grozav al camarilei din jurul neputinciosului țar Nicolae, când s'a văzut eliberat din robia de veacuri, s'a trezit ca și întemnițatul din noaptea închisorilor adus dintr'odată în raza aprinsă de soare. Ochiul aproape orbit a pierdut puțința orientării și nu a mai știut deosebi cărarea prin labirintul lui Minos.

Imbecilitatea, corupția, jaful au ajuns la putere și din toată îngrămădirea aceea de neamuri fără tradiții comune, de state fără coesiune geografică a răsărit haosul dela Miazănoapte. Orgii de sânge ca eflux al disorganizării complete au urmat să stingă ori cel puțin să îngroape pe mult timp cele mai nobile, cele mai minunate aspirațiuni sufletești ale omenirii.

Marxismul devenit maximalism a arătat până la evidență, că nu asta e calea ce duce la fericirea omenirii. Tolstoi a visat lucrurile aceste, noi le vedem.

Este oare cu puțință și la noi izbucnirea bolșevismului? Este ea probabilă?

Judecând după asemănarea între cauzele cari au provocat grozava situație din Rusia și între cele cari ar putea-o provoca la noi, răspunsul nu este tocmai mângăitor, deși nu de un caracter desperat.

Libertatea la care am ajuns pe urma cutropirii monarhiei ușor ne amintește libertatea *mujicilor* desrobiți. În minți puțin instruite ușor se confundă conceptele. Deprinși să vedem legea și rânduiala ținută cu cruzime de unguri urgisiți, cu ușurință vom crede — cam și cred țărani noștri — că dispărând domnia ungurească a dispărut și legea și disciplina cu ea.

Pe urmă brutala voluptate savurată în primele zile ale revoluției dela sfârșitul lui Octomvrie și începutul lui Noemvrie a fost menită să desechilibreze judecata fină a minții cinstate românești, care știa să deosebească între ce e alt tău și al meu. Principii superioare au fost brusc părăsite și numai cu greu să mențin într'o lume de dușmani ai lor.

În definitiv însă chestia agrară turbură mai mult sufletele și le predispu la tot ce nu e cum a mai fost. De aceea chestia aceasta trebuie mai cu zor studiată și rezolvată; cum mai cu energie trebuie combătute toate simptomele cari par a ridică o vijelie la primăvară. (ic.)

*

Preparandia de fete din Lugoj, e cel dintâiu institut român pe teritoriul fostei Ungarie pentru pregătirea fetelor noastre pe cariera învățătorească. De vreme ce guvernul maghiar a fost interzis înainte cu aproape două decenii ca fetele să poată face examene și numai ca privatiste la institutele pedagogice de băieți, iar la preparandiile de stat și confesionale maghiare româncele, fiind stabilit un număr anumit de 30, apoi 35 în un curs, se primiau rar, de tot puține și de regulă numai cu protecții înalte și de vreme ce s'a observat, că lipsa de învățători crește într'una: factorii noștri competenți s'au ocupat repetit cu chestiunea înființării de institute pedagogice pentru fete. Biserica gr-or. s'a ocupat cu chestiunea aceasta în congresele ei. Gândul bun însă și hotărârile folositoare au rămas numai pe hârtie până în 1914, când P. S. Sa episcopul Dr. V. T. Frentiu, fără sgomot, a deschis în Lugoj prima preparandie română de fete, cu caracter gr.-cat. În institutul acesta de învățământ și în internatul lui au fost primite totdeauna și fetele române gr.-or. Aici au convenit mai mult decât la oricare alt institut: eleve chiar din toate părțile locuite de Români, o împrejurare aceasta de mare însemnătate națională mai ales pentru anii aceia de prigoniri. Despre institutul acesta nu s'a vorbit aproape de loc. În 1915 s'a publicat un scurt raport oficial, după care, între altele, institutul a avut o directoare și 6 profesori, în cursul I, ce era, au fost înscrise 30 eleve ordinare, iar privatiste 56, făcând examen la finea anului școl. 1914/15 — 57 eleve: 31 gr.-cat. și 26 gr.-or. La finea an școl. 1917/18 s'au dat mai întâiu diplome de calificare la 45 eleve. Evenimentul acesta însemnat nu numai în viața acelu institut, ci și în istoria culturală, a neamului încă a rămas, după cât știm, nepublicat. Foloasele, ce le ofere neamului nostru institutul pedagogic din Lugoj, ni-le învederează lipsa mare de învățători calificați bine, ce se simte. Dorim viața primului institut pedagogic român de fete pentru școlile elementare și mai dorim, ca pe lângă acela să se înființeze primul pedagogiu de fete pentru școlile civile. (șt.)

*

Vieța familiară. După patru carnevale petrecute defeciori pe fronturi în multe lipsuri și dureri, iar de-fete în lucru greu și supărare pe acasă, carnavalul din ăst an a adus multe bucurii mai ales în inimile tinerilor, putând întinde iarăș pe satele noastre hora mare și frumoasă și putând să încheie căsătorii sfinte înaintea altarelor sufletele, cari se iubesc. Și spun toți din toate părțile, că atâtea nunți nu s'au celebrat nici când ca în carnavalul acestă. Unirile acestea fizice și morale formează începuturile acelor bucurii adevărate și ale acelei fericiri reale, care nu se poate afla decât în sânul familiilor, în cari stăpânește iubirea. Durere însă, că ne sosesc multe vești despre un însemnat număr de conveturi neligitime și despre o mare mulțime de divorțuri, deocamdată numai arbitrare. Stările acestea, abstragere făcând dela laturarea religioasă a căsătoriei, sunt isvor de neorândueli și de răutăți fără număr. Câte nașteri nu se împiedecă pe urma acestor raporturi și care e soarta filor din căsătorii sfărmate, ori din raporturi ilegitime. Aceia, cari cunosc vieța din propria intuițiune, cari ascultă bătăile inimilor omenesti, spun, că e timpul suprem, ca la noi să se îndrepte situația. Consiliul dirigent codifică legile. Credem, că cei puși în frunte, considerând și numai partea curat socială a căsătoriei și interesele mari de stat, vor lucra pentru împiedecarea căsătoriilor ușoratece, pentru sistarea raporturilor de concubinaj, în care noi Românii dăm cel mai mare procent și vor înăspri cât se poate de mult și șș-i privitori la divorț, la nimicirea legăturilor de căsnicie, cari astăzi se-pot desface mai ușor decât la Romani păgâni.

Socialistul german Weis scrie cu drept cuvânt: »Dacă nu vor ajunge toți oamenii să înțeleagă, că binele societății omenesti întregi atârnă dela sfințenia vieții familiare și dela niziunța noastră de a o sfinți, atunci înzădar se mai cheltuiesc vorbe pe sama deslegării cheștiunii sociale». Și are toată dreptatea. (șt.)

Organizarea Românilor din Turda-Arieș s'a făcut în 30 Ianuarie. În o conferență a tuturor intelectualilor de acolo s'a discutat și s'a compus un program bogat de muncă, care îmbrățișază toate problemele de vieță, începând cu deplina noastră contopire în România până la atențiunea efectivă, ce trebuie s'o avem și pentru o femeie săracă, care dă nașteri legitime. E un program acesta, pentru care în general am luptat și noi și vom lupta și care s'ar putea exprima în câteva cuvinte: înălțarea neamului prin cultivarea armonică a trupului și a sufle-

tului, prin dreptate, prin muncă, cumpăt și onestitate. — Dorim, ca ideile democratice din programul acela, să treacă granițele județului Turda-Arieș și să se întruchipeze. (șr).

*

Schimbări de cariere. Ajutându-ne Dumnezeu, s'ajungem stăpâni pe noi înșine, să ne emancipăm de, sub o tutelă nedreaptă și să ne guvernăm după mintea și inima noastră, ni s'au deschis deodată o mulțime de căi pentru oficiile de stat și și la administrație, unde ai noștri înainte nu puteau străbate decât foarte rar.

Cum n'avem oameni cu pregătiri speciale și cu practică, conducătorii neamului se nizuiesc a mișcă și a mână corabia statului, cum pot și cu cine pot. Inceputul e greu, va fi însă mai ușor. Lipsa de oameni cu cvalificație specială se suplinește peste tot cu bărbați, cari au îmbrățișat cariere libere: cu avocați, funcționari de bancă etc. și cu unii de pe carierele preoțească și învățătoresă, cari s'nt ispititi a-și cercă norocul în altă parte. Cum alegerea carierii e un drept cardinal al omului, care rezultă din libertatea muncii, e un drept al omului și trecerea dela o carieră la altă. Schimbarea aceasta e motivată, dacă o face cineva pentru motivul, că cariera îmbrățișată întâia dată nu corespunde individualității lui. Atunci însă, când trec mai mulți dela o carieră la alta, în mod sistematic, toată afacerea se prezintă ca un morb, discredinându-se cariera, care se părăsește, dealtă parte bănuindu-se în schimbările de natură acesta-spirit de comerț și nu vocațiune. (t).

Informațiuni sourte.

Prof. *Gavril Precup*, dela liceul din Blaj, a fost numit șef, de secție la învățământul secundar. Pe dl Precup l-au ridicat meritele trecutului și destoinicia.

Sf. Sa *Dr. Alexandru Rusu*, secretar gen. în resortul cultelor și Sf. Sa *Dr. Ioan Coltor*, prof. și redactor au fost numiți de cătră P. S. S. episcopul Gherlii asesori consistoriali.

Sf. Sa *Dr. Ioan Coltor*, redactorul nostru, face parte din delegația română la congresul de pace din Paris. Li felicităm călduros

Din Arhidieceză: *On. Ioan Suteu* din Bothaza (distr. Cojocnei) a fost numit paroh la Beiu (Distr. Turzii). *On George Nicoară* din Cucerdea-română la Așintiş (tr. Iernutului) și *On. Clemente Pandrea*, adm. paroh. interimal în Șinca veche (vic. Făgărașului) la Cianul deșert (tr. Turzii).

On. *Teodor Branea* din Hodac (tr. Reghinului) a fost numit la Tulgheș (tr. Giurgeului), on. *Ioan Băcilă* dela Sânmiclăuș (tr. Bia) la Șmig (tr. Ibașfalăului).

Au reposedat onor.: *Petru Moldovanu*, preot def., de 78 ani după 46 ani de preoție; *Ioan Bunea* din Tilișca, de 73 ani și 16 de preoție; *Nicolae Petru*, din Gurghiu, v.-protop. on., de 74 ani și 47 ani de preoție și *Ioan Pat* din Nucet, refugiat în România, unde a și adormit în Domnul în erate de 66 ani, servind ca preot 17 ani. Să ne rugăm pentru ei!

Congrua de pe sem. II., anul trecut, asignată numai pe hârtie de guvernul republican, a fost trimisă de Consiliul nostru diriguitor în suma de cor. 272,424'97.

Cărți și reviste.

Dr. *Ștefan Cioroianu*, *Brazde în ogorul lui Hristos*. Arad, 1918. Prețul 6 cor. — Păr. Dr. Ștefan Cioroianu în un volum de 131 pag. ne dă 24 articoli buni religioși, potriviți pentru răspândirea în cereuri largi a gândirii și a culturii creștine. Fiecare articol evedențiază dorința autorului pentru o viață creștinească, pentru care are și înțelegere și inimă. Uneori conduce pe om în pământ cu spini și măraciuni, nu ca să plângă pentru ranele, ce i-se pricinuiesc, ci pentru ca să se bucure în conștiința puterilor sale sufletești, nu ca să se cufunde în noroiul ticăloșilor, ci ca să fie floare plăcută chiar și în mijlocul gunoierului.

Partidul național, singurul și unicul partid cu program curat românesc, sub stindardul căruia mai multe decenii, s'a înșiruit întreg neamul românesc din fosta Ungarie, începând cu 14 Februarie c, își are organul său de publicitate: »*Patria*«. Directorul ziarului e păr. *Ion Agârbiceanu*, care, până ce va conduce, este o valoroasă garanță, că direcția organului va fi corectă, arătând drumul muncii neobosite și al onestității. Nrii sosiți la redacție ni-se prezintă foarte bine ca cuprins bogat, select, frumos îmbrăcat și variat și cu tehnică. — Îi dorim viață lungă și rodnică și mai dorim, să nu aproabe răul și greșelele din viața publică fie săvârșite de ori și cine și din orice partid. (șr.)

Septimiu Popa, *Crucea Domnului*, semnul bucuriei și al mântuirii noastre. Blaj, 1918. Prețul 60 fil. — Păr. Septimiu Popa scrie ușor. Ușor și atrăgător a scris și broșura despre crucea Domnului, din care cetitorul poate culege nu numai nutremânt pentru întărirea credinței, ci și un bun mijloc împotriva »pocăiților,« cari voiesc să răstoarne din inimi și din tot locul crucea.

sperarea și acoperământul nostru. O recomandăm pentru cuprins și pentru prețul bagatel, cu care se vinde întimpurile acestea o broșură de 38 pag.

În Orașie a apărut de nou *»Libertatea«* care înainte cu 2 1/2 ani era cea mai lăptă gazetă pentru popor. Având în frunte și acum pe același cărmaiciu iscusit, pe păr. Motta, credem, că *»Libertatea«* va duce în casele țărănilor noștri daruri prețioase ca și în trecut. *»Libertatea«*, aparține cu *»Foaia interesantă«* și cu *»Plugarul luminat«*. Cea dintâiu costă la an 20 cor., a doua 10, iar a treia 6 cor.

La Cluj, în redacția Dlui Dr. V. Drăgan, a apărut *»Glasul libertății«* pentru popor. Costă 28 cor. la an. Dorim să fie o continuare a esceleței fol poporale de pe vremuri *»Solia Satelor«*. (șr.)

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

P. T. Abonași. Fiind poșta acum nesigură și cu mari întâzieri, în *»Rubrica pastorală«* deocamdată nu publicăm lucruri, cari se referă la un anumit timp, p. e. directorul bisericesc.

S. Sibiu. Nu se poate prevedea, unde vom ajunge cu urcarea continuă a salarelor funcționarilor, cu sporirea plății muncitorilor din fabrici și mine, cu libertatea industriașului și a comerciantului și în același timp cu înălimarea productelor agricole. Credem, că Consiliul diriguitor va afla un mod pentru lecuirea acestei situații, care nu va putea rămâne timp îndelungat fără urmări grave.

R. Aiud. Deși în decretul nr 1, dela 24 Ianuarie, al Consiliului diriguitor nu e spus explicit și deși matriculantații stării civile uzează și acum matriculele cu rubrici în limba maghiară; totuși credem, că cel puțin § 55 p. 7. din instrucțiunea nr. 80.000 - 1906 a ministrului de interne ungar e apulată și că matriculantul va scrie nu numai numele de familie românești cu ortografia limbii noastre (decret nr 1 art. 5), ci și numele de botez. În urmare, matriculantul civil nu numai *»nu trebuie«* (cum spune amintita instrucț.), să scrie în *»ungurește«* numele de botez, dacă ocură și la Maghiari, ci *»trebuie«* să-l scrie numai *»românește«*.

C. Târgul-Mureșului. Ați crescut între Maghiari, dar nu veți fi ex-periat, ca oi între ei să se agrăiască, nici în glumă, cu: *»Te Gheorghe«,* — ori *»Te Niculae«,* ș. a. Durere, în chestia aceasta noi nu suntem destul de tari. Că oficiile de stat și administrative ne-au pus numele în scrisori tot pe *»ungurește«* și că *»ungurește«* ne-au spus numele și Maghiarii în contactul zilnic, nu-i tare de mirat; a fost însă o greșală, că în multe locuri român cu român — chiar și unji inteligești între ei se agrăiau per Gyuri, Sándor, Janci, Pista etc. Greșala aceasta ușor se poate emenda în acest timp de însuflețire națională, dacă se fac atenți cei ce o au.

Pentru redacție răspunde: Dr. Ioan Colfor.

Proprietar-editor: Membrii redacției.

Posta Administrației.

Dr. B. Busdu. Ne bucurăm, că am putut răsbate de nou până la DV. Dacă plățirea prețului de abonament ar fi tot așa, de asigurată ca acolo, am avea mai puțin cu o grijă mare.

— *S. Iclodul mare.* Regretăm foarte mult, că numerii reclamați (2, 17—20 din 1918) nu Vi-i putem trimite. Sunt epuizat. Adresa V-am schimbat-o.

P. Rebrisoara. Nu ne-a sosit nimic dela DV. în anul acesta, decât carta postală.

H. Hidiș. Numerii ceruți nu-i mai avem. Ne pare rău.

J. Zebraniu. Acum nu se mai poate spedă revista nici la M. Radna.

A apărut:

Teologia morală

Volumul I.

de

Dr. Alexandru Nicolescu,
canonic mitropolitan.

Lucrarea aceasta, care cuprinde etica generală și o parte (despre virtuțile teologice) a eticei creștine speciale, umple o lacună de mult simțită a literaturii noastre teologice. Deși e lucrată ca manual pentru seminariile noastre teologice, cartea p. Dr. Nicolescu va putea face cele mai bune servicii și preoțimii noastre din cura animarum, fiindcă în cele peste 500 de pagini chestiile se ating destul de pe larg și cu un aparat științific ce stă la înălțimea vremilor de astăzi. — Mult poate folosi și intelectualilor noștri mireni, cari doresc o aprofundare a vieții lor religioase morale. □

Se poate avea dela Librăria seminarială din Blaj pentru prețul de 10.50 C.